ШАМИЛ ДӘЛИДАҒ

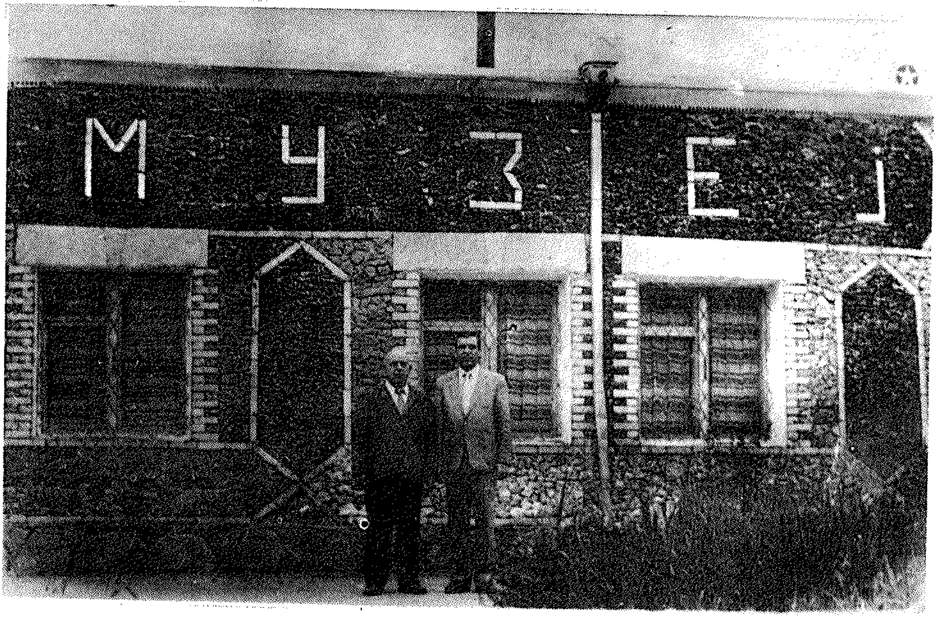

ШӘҺИД МУЗЕЈ,
ШАҺИД МУЗЕЈ.

БАКЫ - 1997

ШАМИЛ ДӘЛИДАҒ

ШӘҺИД МУЗЕЈ,
ШАҺИД МУЗЕЈ.

БАКЫ - 1997

"ШӘҺИД МУЗЕЈ, ШАҺИД МУЗЕЈ" китабынын мүәллифи вә редактору Шамил Дәлидағ (Әскәров Шамил Сәлим оғлу) 1929-чу илдә Кәлбәчәр рајонунун Ағчакәнд кәндиндә анадан олмушдур. Ағдам Дөвләт Мүәллимләр Институтунун физика-ријазијјат, Азәрбајчан Педагожи институтунун ријазијјат факултәләрини вә Бакы Али Партија мәктәбини фәргләнмә дипломлары илә битирмишдир.

Филолокија елмләри намизәди, Азәрбајчан Јазычылар Бирлијинин үзвү, әмәкдар мәдәнијјәт ишчиси, республика ағсаггаллар шурасынын үзвүдүр. Кәлбәчәр тарих-дијаршүнаслыг музејинин директору вә "Дәнге Курд" ("Курдун сәси") газетинин баш редакторудур.

Мүәллифи вә редактору
Шамил Дәлидағ (Әскәров Шамил Сәлим оғлу)

Бәдии редактору: Мүрвәт Гәдимоғлу
Техники редактору: Рејһан Чәфәрова

Јығылмаға верилмиш 03.11 - 1997.
Чапа имзаламлыш 05.IV. - 1997
Учот нәшријјат вәрәги 4,7.
3 N ТПМ-да чап олунмушдур.
Тиражы 1 000.
Мүгавилә гијмәти илә

4702060204
——————— грифли нәшр
029-97

ISBN 5-86106-182-3

© Издательство "САБАХ" - 1997

КӨЗӘЛЛИК ВӘ ҺИКМӘТ ДИЈАРЫ

Кәлбәчәр! - Азәрбајчан торпағынын зүмрүд тачы.

Кәлбәчәр! - 30 миндән чох диш көјнәдән чешмәли, јүзләрлә нарзан гајнаглары олан е'чазкар бир дијар.

Кәлбәчәр! - Бүтүн дүнјада мисли - бәрәбәри олмајан Истису кими ады дилләр әзбәри, минләрлә инсанларын хәстәликләрдән хилас едичиси олан лоғман һикмәтли бир көзәллик мәскәни.

Кәлбәчәр! - Дәлидағ, Муров вә Кејти кими әзәмәтли дағлары, сајсыз-һесабсыз әтирли күл-чичәкләри, нәһәнк вә әлчатмаз гајалары, 4 мин битки јетишдирән бәрәкәтли торпағы, 5-6 мин ил тарихә малик олан гаја тәсвирләри вә мин илләрдән сораг верән абидәләри олан бир баба јурду.

Мүбағиләсиз демәк олар ки, Кәлбәчәр рајону бүтүнлүклә тәбии вә инсан әлләри илә јарадылан музејләр дијарыдыр.

Сон дөврләр әрзиндә бу музејләр ичиндә бир музеј дә јарадылмышды. Кәлбәчәр музејинин оржиналлығы, бурада олан тарихи әшјалар, гәдим мәдәнијјәт нишанәләри, газынты нәтичәсиндә јердән тапылан експонатлар Азәрбајчан тарихинин мадди сәлнамәләри иди. О, тарих-дијаршүнаслыг музеји адланса да, әслиндә ону һәм дә археолокија, кеолокија, биолокија вә с. музеји адландырмаг оларды.

Тәәссүфләр олсун ки, Азәрбајчан вә Күрд халгларынын достлуг мәбәди олан бу мүгәддәс мәдәнијјәт очағы да ермәни гулдурларынын пәнчәсинә кечди вә шәһид олду. Бу музејин нечә бир музеј олдуғу барәдә ајдын тәсәввүр јаратмаг үчүн бу китабчада гысача олараг һөрмәтли охучулара мә'лумат вермәк гәрарына кәлдик.

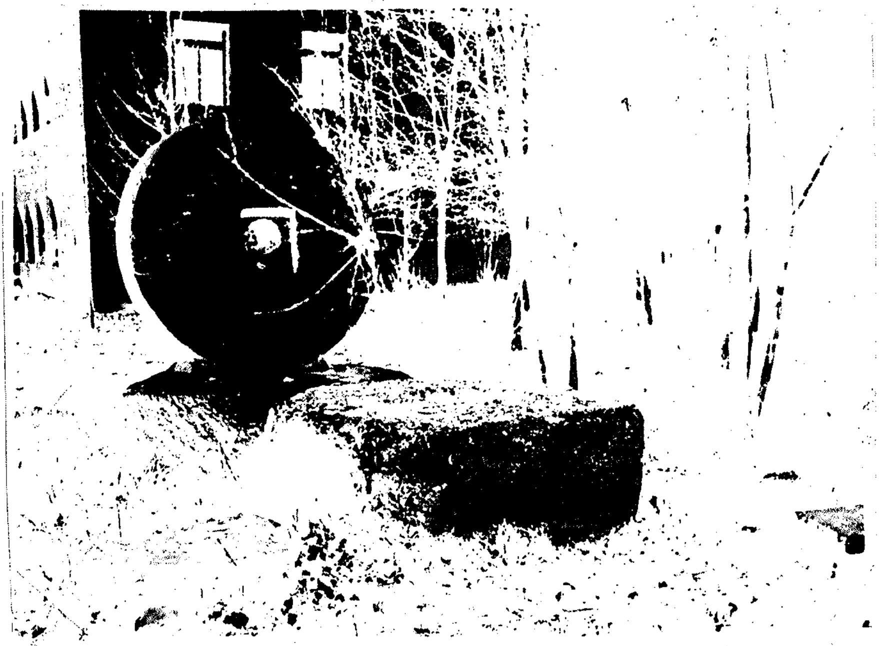

Бәзир дашы . = "зәрб зәјәрәкдән јаг чыхарар."

ШӘҺИД МУЗЕЈ

Шөһрәти республикамызын һүдудларындан чох-чох узаглара јајылмыш, тарихи әһәмијјәтли әшјаларла зәнкин олан Кәлбәчәр тарих-дијаршүнаслыг музеји дә ермәни гулдурларынын пәнчәсинә кечиб шәһид олду.

Бу ады диллләрдә дастана чеврилмиш музеј өзүнүн оржиналлығына вә зәнкинлијинә көрә башга музејләрдән әсаслы сурәтдә фәргләнирди. Мүтәхәссисләр вә тамашачылар һаглы олараг бу музеји һәм дә кеолокија, археолокија, инчәсәнәт вә сәс музеји адландырырдылар. Музејин чөл диварларыны 2 миндән артыг рәнк чаларлары олан дашлар бәзәјирди. Чәсарәтлә демәк оларды ки, даш хәзинәләринә көрә Кәлбәчәр дүнјанын өзү бојда истәнилән әразиси илә бәһсә кирсәјди дәрһал галиб кәләрди. Бу даш хәзинәләринин 10 мин рәнк чаларлы нүмунәләри музејдә чох бөјүк мүвәфәгијјәтлә нүмајиш етдирилирди. Кәлбәчәр музејиндә олмуш ССРИ ЕА-нын мүхбир үзвү, кеолог А.А.Маракушов өз һејранлығыны кизләдә билмәјиб рә'ј китабында беләјазмышды: - Музеј олдугча бөјүк тә'сир бағышлајыр. Јерли адәт вә ән'әнәләрин екси вә дағ сухурлары нүмунәләри диггәти кениш чәлб едир. Бу дүнјанын јеканә музејидир ки, бүтүн дағ сухурлары нүмунәләрини нүмајиш етдирир. Бинанын чөл диварларынын рәнкарәнк дашларла оржинал шәкилдә бәзәдилмәси тә'рифә лајигдир.

Болгарыстан, Һиндистан, Чин Халг Респбуликасы, АБШ, АФР, Италија, Канада, Австралија, Иран, Финландија вә бир чох башга өлкәләрин 150-дән чох алими Кәлбәчәр музејинә марагла бахмыш, гијмәтли рә'јләр јазмыш вә бу музејин зәнкинлијинә үрәкдән мәфтун олдугларыны билдирмишдиләр.

Кәлбәчәр тарих-дијаршүнаслыг музејинин һәјәти 900 кв.м-дән артыг иди. Бурада ағач вә битки нүмунәләри, гаја тәсвирләри, дашдан гәбирүстү гоч вә ат фигурлары, нәһәнк бәзир дашлары, даш нүмунәләри, газынты нәтичәсиндә тапылмыш чохлу әшјалар илк бахышдан тамашачыларын диггәтини өзүнә чәлб едирди.

Музеј експонатлары зәнкин бир дәһлиздән, 3 кабинетдән, 9 нүмајиш салонундан вә ичәрисиндә 30 миндән чох експонат олан бир фонддан ибарәт иди. Дәһлиздә тамашачылар Ганлыкәнд кәндинин сәмтиндә олан мәшһур "Лөк" галасынын, халча, шәддә вә килимләрин, рајонун хәритәсинин вә бир чох башга експонатларын јарашыглы шәкилләрини, фотоларыны вә тәсвирләрини көрүрдүләр.

Дашдан гәбирүстү ат фигуру

БИРИНЧИ САЛОН: Музејин биринчи салону рајонун зәнкин тәбиәти барәдә тамашачылара әтрафлы мә'лумат верирди. Бурада битки вә ағач нүмунәләри, рәнкарәнк вә мүхтәлиф нөвлү дашлар, даг, дәрә, тәпә макетләри вә с. нүмајиш етдирилирди. Тәсадүфү дејилдир ки, Гафгаз кеолокијасынын атасы сајылан В.Авих демишдир: - Ким Кәлбәчәри "Тәртәрчајы бојунча сејр етмәмишдирсә, Исвечрәнин көзәллијинә јалныз о мәфтун ола биләр".

Рајон әһалисини, иншаатчылары тикинти идарәләрини һалы етмәк вә тикинти ишләринә тәкан вермәк мәгсәди илә бир чох еһтијаты бөјүк олан дашлар јонулмуш вә онлардан стент дүзәлдилиб биринчи салонун диварындан асылмышды.

Бурада обсидиан /дәвәкөзү/, травертин, туф, базалт, габбро, листивенит вә башга тикинти материаллары көз охшајырды. Һәм дә бу дашларын рајонун һансы әразисиндә јерләшдији барәдә хәритә дә ишләниб стентә әлавә едилмишди.

Бу салон тамашачыда ајдын тәсәввүр јарадырды ки, рајонун тәби и е'чазкардыр, бурада 30 миндән чох сәрин чешмәләр, јүзләрл. нарзанлар вә шәфа гајнаглары олан истисулар фәввара вурур. Бу ; ғлыг әразидә мешәләр өзүнә мәскән салмыш, 4 минә гәдәр

битки бој атыр. Бунларын ичәрисиндә һәлә дә адлары дүрүст мүәјјәнләшдирилмәјән јүзләрлә јарашыглы күл-чичәкләр вардыр. Кәлбәчәрин фүсункар мәнзәрәләри көзәллик јарышында дүнјанын истәнилән јери илә бәһсләшсә галиб кәлә биләр.

Музејдә Кәлбәчәр әразиләриндә битән дәрман биткиләринин мүәјјән һиссәсинин һансы хәстәлијә әлач олдуғу барәдә дә мә'лумат әлдә етмәк оларды. Мәсәлән, бу һагда ше'рлә јаздығымыз ашағыдакы мә'луматы тамашачылар бөјүк марагла охујурдулар.

ДӘРДЛӘРИН МӘЛҺӘМЛӘРИ

Тәбиәт инсана достдур, вәфадыр,
Биткиләри логман, чана шәфадыр.
Онларын гәдрини билмирик фәгәт,
Көр нәјә гадирдир ана тәбиәт.

АҒЫЗ ГОХУСУ

Агыз гохусуна михәкди дәрман,
Һил, адасоғаны, кешнишлә, рејһан.

АҒЫЗ ЈАРАСЫ

Фыстыг, әзвај, тәрхун, рејһан кәз, ара,
Ағыз јарасына ејләсин чара.

АЈАГ АҒРЫЛАРЫ

Јеркөкү, сарымсаг, зәнчәфил, чыр нар,
Јесән ајагындан кедәр ағрылар.

БАБАСИЛ

Бабасилә дәрман бөјүрткән, әзвај,
Јарпызла, ардыча кәзмә өзкә тај.

БАҒЫРСАГ ГУРДУ

Сармысаг, балгабаг. ајыдөшәји,
Бағырсагда гурддан гојмаз һеч нәји.

БАШ АҒРЫСЫ

Башын ағрысына соған, кешниш, һил,
Дәрмандыр бадымчан, дазыоту, бил.

БӨЛҒӘМ

Бәлгәми јох едәр, лалә, балдырган,
Новрузкүлү, нәркиз, чирә, бадымчан.

БӨЈРӘК

Бөјрәк дәрманыдыр јарпыз, зәфәран,
Зејтун, гарпыз, зирә, кәрәвиз, соған.

БУРУН ИЛТИҺАБЫ

Бурун илтиһабы баш верән заман,
Јарпыз ишләт она вермәсин аман.

ВӘРӘМ

Вәрәмә баллыча, дәвәдабаны,
Бағајарпағытәк бир дәрман һаны?

ГАНЛЫ ТҮПҮРЧӘК

Горхулу азардыр ганлы түпүрчәк,
Дазыоту ону јох едәр бишәкк.

ГАНЫ АРТЫРАН

Лоғман дејиб јесән јемишлә, банан,
Хурма, кәкликоту-артачагды ган.

ГАН КӘСӘН

Бојмадәрән, ајрыг, әрик, бадымчан,
Ганкәсәнди бир дә гоз, нанә, инан.

ГАН ТӘЗЈИГИ

Ишләт гоз јарпагы, јемишан, зиринч,
Енсин ган тәзјигин, чанын олсун динч.

ГАН ТӘМИЗЛӘЈӘН

Ганы тәмизләјәр ајрыг, чијәләк,
Үзүм, әзвај, буну биләсән кәрәк.

ГАРАБАСМА

Гарабасма чағы новрузкүлү тап,
Башын ајазысын, бу һүнәри јап.

ГАРАЧИЈӘР

Гарачијәрә- гоз, һил, көк, албалы,
Мәлһәмдир нар, пүстә, андыз, ол һалы.

ГАРЫН АҒРЫСЫ

Гарын ағрысына дәрмандыр тап, ал,
Дазыоту, зејтун, гырхбуғум, зоғал.

ГӘБИЗЛИК

Бадымчан, сарымсаг, ачы әвәлик,
Ишләт бәдәнин дән итсин гәбизлик.

ГЫЗЫЛ ЈЕЛ

Кешнишлә, чуғундур - буну демиш ел,
Тәдбиғ етсән чандан чыхар гызыл јел.

ГУЛУНЧ

Новрузкүлү, зејтун, адасоганы,
Гулунчу сағалдар, онлары таны.

ГУСМА

Ајрыготу, јарпыз, зирә, һәм лимон,
Ишләтсән гусмаја гоја чагды сон.

ДАЛАГ

Үзәрлик, зәјәрәк, гузугулағы,
Јеркөкү сағалдыр хәстә далағы.

ДАМАРАЧАН

Әнчирин, андызын мин һикмәти вар,
Күнчүт, лимон, гарпыз дамары ачар.

ДИШ ХӘСТӘЛИЈИ

Кәкликоту, јарпыз, күлхәтми, нанә,
Дишин хәстәдирсә әлачдыр она.

ДУЗЛАШМА

Дузлашмаја гаршы күчү кирлиди,
Питраготу, лобја чох тә'сирлиди.

ӘСӘБ

Әсәбә разјана, јарпыз, балдырган,
Пишикоту әлач олуб чох заман.

ЗӘҺӘРЛӘНМӘ

Әкәр зәһәрләнсән јарпыз, лимон је,
Кәтирин гоз, фындыг, ачы пахла де.

ЗӨКӘМ

Нә вахт сәнә зилләт верәндә з өкәм,
Сарымсаг, соған је чан олсун мөһкәм.

ЈАРА

Кичиткан, турп, зејтун кәз, әзвај ара,
Дазыоту ишләт сагалсын јара.

ЈЕЛ

Јелә кортум әлач едиб һәмишә,
Чобанјастыгы да салыныб ишә.

ЈУХУСУЗЛУГ

Јуху кәтирәнди балгабаг, рејһан,
Башлыготу, пахла, зирә, јемишан.

КӨЗ ИШЫҒЫ

Јесән хурма, бадам, кичиткан, фындыг,
Көзүн зәифдирсә артачаг ишыг.

КӨП

Мә'дә-бағырсагда көп варса әкәр,
Зирә, пишикоту көмәк ејләјәр.

МӘ'ДӘ ХӘСТӘЛИЈИ

Је јарпыз, јемишан, моруг, көк, зоғал,
Мә'дә хәстәлији варынса сағал.

МӘ'ДӘ ХЫЛТЫ

Кичиткан јох едәр мә'дә хылтыны,
Вахтында гәбул ет, чәкмә алтыны.

ОЈНАГ АҒРЫСЫ

Ојнағын ағрыса, горхма, мөһкәм дур,
Логмандыр балдырған, бир дә чуғундур.

ӨД ЈОЛЛАРЫ

Бөјүрткән, чијәләк, бағајарпағы,
Өдүн јолларныдан јох едәр дағы.

ӨСКҮРӘК

Новрузкүлү, чирә, сарымсаг, соған,
Өскүрәјә тутар амансыз диван.

САРЫЛЫГ

Гузугулағы, турп, тап хијар, соған,
Ишләт сарылыгдан хилас олсун чан.

СЫЗАНАГ

Ишләт'гоз, чуғундур, кичиткан, әрик,
Сызанаг јох олсун, ол буна шәрик.

СОЈУГДӘЈМӘ

Моруг, зоғал, соған, кәл ешит мәни,
Чанындан говдурар сојугдәјмәни.

ТӘНКӘНӘФӘСЛИК

Варса дазыоту, андыз, балдырган,
Бил, тәнкәнәфәслик олачаг јалан.

ТҮКҮН ТӨКҮЛМӘСИ

Зејтун, турп, чуғундур, балдырган көкү,
Јол вермәз башынын төкүлсүн түкү.

ҺАФИЗӘНИ АРТЫРМА

Һафизәни михәк, кешниш, гәрәнфил,
Артырар чијәләк, бал, өјрән, дүз бил.

ҺӘЗМ

Турп, бадымчан, нохуд, зәнчәфил, зирә,
Һәзмә хејирлидир, гој билсин һәрә.

ҺЫЧГЫРМА

Ахтар, гәбул ејлә һычгырма чағы,
Кешниш, зирә, алча, башсармысағы.

УР

Күлдәфнә, испанах, кишмишлә, хына,
Уру јох едәнди, варынса сына.

ЧАВАН САХЛАМА

Итбурнунун бөјүк һикмәтләри вар,
Гәбул етсән сәни чаван сахлајар.

ЧИБАН

Зәфәран, кичиткан, бағајарпағы,
Јах, батсын чибанын сәси, сорағы.

ҮРӘК БУЛАНМАСЫ

Фыстыг, јарпыз, зирә, гузугулағы,
Әлачдыр үрәјин буланан чағы.

ҮРӘК ГУСУРУ

Је армуд, јемишан, әнчир, чијәләк,
Разјана, гарағат- сағалсын үрәк.

ШӘКӘР

Сарымсаг, кичиткан, кортум, вәзәри,
Әзкил, зоғал, чыр нар говар шәкәри.

ШИШ

Шишлә јола кетмәз кешниш, гајтарма,
Ишләт кичитканы, кери гајтарма.

Дәлидағ, Муров, Кејти вә јүзләрлә башга зирвәли дағлар, јашыл чәмәнләр, зүмрүд јајлаглар, кен дәрәләр, гыжылтыјла ахан чајлар, кәдикләр, тилләр, тәпәләр, синәләр, јамачлар, кәлләр, гобулар, талалар, бәрәләр, бурунлар һәрәси бир әфсанә илә бағлы олан әлчатмаз гајалар Кәлбәчәр рајону әразисинин мә'на көзәлликләридир.

Биринчи салон нәтичәдә тамашачыда ашағыдакы тәсәввүрү јарадырды.

ТӘБИӘТИН МУЗЕЈИДИР КӘЛБӘЧӘР

Кәлбәчәрә тәбиәтин пајы чох,
Көзәлликдә бәрабәри, тајы јох.
Күлләринин һесабы јох, сајы јох,
Чичәкләрин музејидир Кәлбәчәр,
Көјчәкләрин музејидир Кәлбәчәр.

Муров, Кејти, Дәлидағды чүр'әти,
Дастанлашыб Истисујун шөһрәти.
Чешмәләри,нарзанлары гүдрәти,
Јајлагларын музејидир Кәлбәчәр,
Булагларын музејидир Кәлбәчәр.

Кәлингаја көвһәриди, зәриди.
Лачынгаја мешә донлу пәриди.
Алагаја санки шири - нәриди,
Гајаларын музејидир Кәлбәчәр,
Ифтихарын музејидир Кәлбәчәр.

Лөк, Улухан, Чомәрд - чохдур галасы,
Аз олмајыб башынын дәрд - бәласы.
Гәдәрсизди јал-јамачы, таласы,
Галаларын музејидир Кәлбәчәр,
Талаларын музејидир Кәлбәчәр.

Көз бахдыгча кәзди, тилди, дәрәди,
Мәнзәрәди, шиш гајады, бәрәди.
Дәли чајлар гопардыгы нәрәди,
Үлвијјәтин музејидир Кәлбәчәр,
Тәбиәтин музејидир Кәлбәчәр.

Кәлбәчәр дағларында бир чох вәһши һејванлар-чанавар, ајы, түлкү, порсуг, довшан, чүјүр/әлик/, даг кечиси, мүхтәлиф гушлар - гартал, гузгун, кәклик, торагај, сығырчын, билдирчин, сәрчә вә с. јашајыр. Бунларын мүгәвва нүмунәләри дә музејдә иди.

ИКИНЧИ САЛОН. Рајонун гәдим дөврүнә һәср едилмишди. Кәлбәчәрдә олан мәшһур Истису курорту јахынлығында ән гәдим инсан мәскәни ашкара чыхармышдыг. Јары дағылмыш һәмин дамларын фото шәкилләри илә музејдә таныш олмаг мүмкүн иди.

Бу салонда гадын гәбриндән тапылыб нүмајиш етдирилән бүрүнч кечи тотеми /бојундан асмаг үчүн/ вә бүрүнч бојунбағы инсанын хәјалларыны ерамыздан әввәлки III-IV минилликләрә апарырды. Музејин һәјәтиндәки гаја-салларын үзәриндә олан 6-7 мин ил тарихә малик кечи тәсвирләри, гәдим дөвр салонундакы бүрүнчдән кечи тотеми, һабелә музејдәки килим, һејбә вә нәмибашлары 30-100 ил бундан габаг тохунан примитив кечи шәкилләри вә онларын һәр үчүнүн бир-биринә охшарлығы индики нәслин гәдим көкә бағлы олмасыны сүбут едиб тарихчиләрин мүбаһисәсинә сон гојурду.

Рајонун Абдуллаушағы кәндиндә калафа јери газыларкән тапылан “Бујнуздан ох атан” да бу салондајды. Бәлкә дә һеч бир музејдә белә надир експонат јох иди.Гәдим дөвр салонунда нүмајиш етдирилән обсидиандан /дәвәкөзүндән/ 5 мин илдән чох јашы олан охлар, күп гәбирләрдән әлдә едилән дәмир низә учлуглары, даш гәлјанлар, дашдан инсан склети, ири хумдар, даш, сахсы вә дәмир гарачырағлар, һәләлик охунмасы мүмкүн олмајан даш үзәриндәки шәбәкә јазы, торпагдан чыхан гәдим вә мүхтәлиф аләтләр, азы 150 милјон ил јашы олан Тәртәрчај гумлағында тапылан дашлашмыш илбиз вә дикәр експонатлар Кәлбәчәр торпағынын гәдим дөвр салнамәсинин ајры-ајры вә дәрин мә’налы сәһифәләри иди.

Гајаусту тәсвирләр

Бурунчдән кечи тотеми

ҮЧҮНЧҮ САЛОН. Салонда әсасән тохучулуг әшјалары нүмајиш етдирилирди. Бурада мүхтәлиф чешидли халы вә кәбәләр, фармашлар, килимләр, асмалыглар, дуз торбалары, хурҹунлар, һејбәләр, гырхылыг габлары, чораблар, јер һанасында тохунан шаллар диггәти чәлб едирди. Үмумијјәтлә, музејин фондунда вә експозисијасында чешниләри бир-бириндән олмајан 100 әдәд әлдә тохунмуш ип чораб варды. Бу гадынларымызын нечә инчә бармаглара вә зәвгә малик олдугларыны әјани сүбут едирди.

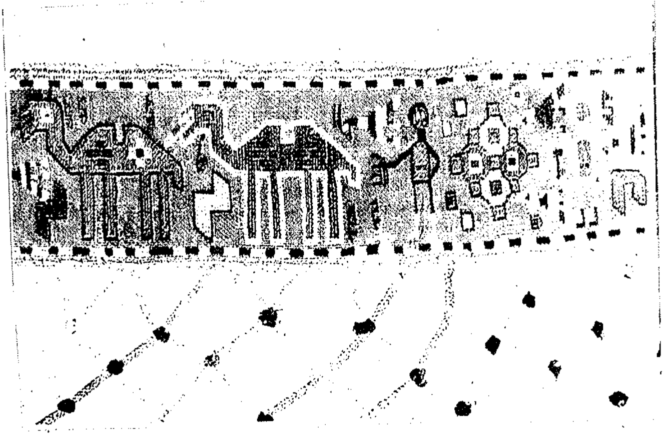

Гашыглыг

Бу салонда 1986-чы илдә 147 јашында вәфат етмиш вә вахты илә Ашыг Әләскәрин адына сөз гошдуғу Күләндам нәнәнин дә фото-шәкили асылмышды. Күләндам нәнә өзү 100-дән артыг кәбә вә килим тохумуш, бу сәнәтин инчәликләрини нәвә, нәтичә вә көтүчәләринә дә өјрәтмишди. Ашыг Әләскәр бир чох Кәлбәчәр көзәлләрини вә икидләрини вәсф етмиш, бир чохларынын тојуну кечирмишдир. Музејимиздә бу көзәлләрин, икидләрин вә тојуну Ашыг Әләскәр кечирдији адамларын бөјүк бир сијаһысы варды. Бу мүдрик устад ашыг Кәлбәчәри белә тәрәннүм етмишдир:

Кәшт ејләдим, бу дүнјаны доландым,
Кәлбәчәрин хејри-шәри јахшыды...
Гардаш дејиб диндирирләр адамы,
Һөрмәтләри, мәрфәтләри јахшыды...

Киркидләр, һәвәләр вә с.

ДӨРДҮНЧҮ САЛОН. Бурада әсасән кечмишдә мәишәтдә ишләнән габ-гачаг, гәдим силаһлар ,көһнә метал вә кағыз пуллар јерләшдирилмишди. Тамашачылар бу салонда мүхтәлиф мис габларла /каса, чам, бөлмә, дөврә,сини, мәчмәји, сәрнич, бајда, ағызлыг, сәтил, тава, самовар, абыкәрдан, ашсүзән вә с./, гәмә, хәнчәр, гылынч, корда, јај-ох, барытгабы, пистонгабы, гара түфәнк чахмағы кими көһнә әшјаларла таныш ола биләрдиләр.

Бу салонда ағачдан һазырланмыш експонатларда аз дејилди. Бунларын бири "һазарпешә" адланыр. " Һазарпешә" сандыг шәкилиндәдир. Онун ичәрисиндә стәкан, нәлбәки, чајник, чај гашыглары, гәнд вә с сахланылыр. Тулуға гатыг төкмәк үчүн ағачдан дүзәлдилмиш ағызлыглар, ағач гашыг вә чөмчәләр, дивәк дашлары вә башга мәишәт әшјалары бу салонда чәмләшмишди.

Тамашачыларын дәрин марағына сәбәб олан бир експонат Шам /Дәмәшг/ гылынчы иди. Јазылы мә'луматлара көрә һәмин гылынчларын дәмири Һиндистандан алынырмыш. Бу дәмир Шам шәһәриндә полада чевриләркән әввәлчә саггыз кими узанармыш. Сонра о, гәлибләниб гылынч шәкли алармыш. Дөјүш заманы бу гылынч башга

Чораблар вә чораб тахталары

гылынчла чарпышдырылдыгда "рәгибини" гырыб сырадан чыхарармыш. Јалныз бу јахын иллөрдә гылынчын һазырланмасы сирри Avropa алимлеринә мә'лум олмушдур. Гыны илан габыгы илә өртүлмүш, дәстәји вә гыны күмүшлә бәзәдилмиш хәнчәрләр дә тамашачыларын диггәтини өзүнә чәлб едирди. "Барытгабы" јерли усталар тәрәфиндән дәридән һазырланырмыш. Музејдә белә "барытгабы" варды. Онун үзәринә зәриф нахыш ишләнмишди. Белә "барытгабы" ны овчулар тоггасындан асармыш. Лүләјә охшар ағыздан һәр чүрә һавада патрона барыт долдурмаг чәтинлик төрәтмәзмиш.

БЕШИНЧИ САЛОН. Јашы 100-дән чох олан ағбирчәк вә ағсаггаллар, рајонун ашыглары, алимләри, шаирләри һаггында бу салондан мә"лумат өјрәнмәк оларды. Әһалинин һәр мин нәфәрә һесабы илә јашы 100-дән чох оланларын сајына көрә Кәлбәчәр рајону Иттифагда биринчи јери тутурду. /Бах."Бакы" гәзети, 19 нојабр 1983- чү ил, N 218/.

Мәчмәјиләрә јазылан тарихдән ајдын олурду ки, Әлиф баба 157 ил вә онун һәјат јолдашы Түкәзбан нәнә 141 ил өмүр сүрмүшләр. 1973-чү илдә дүнјаја әлвида дејән Әлиф баба, 1896-чы илдә намәрд күлләсинин гурбаны олан халг гәһрәманы Гачаг Нәбинин јахын досту олмуш, она илләрлә атла чәрәк дашымыш вә ахыра гәдәр достлуға

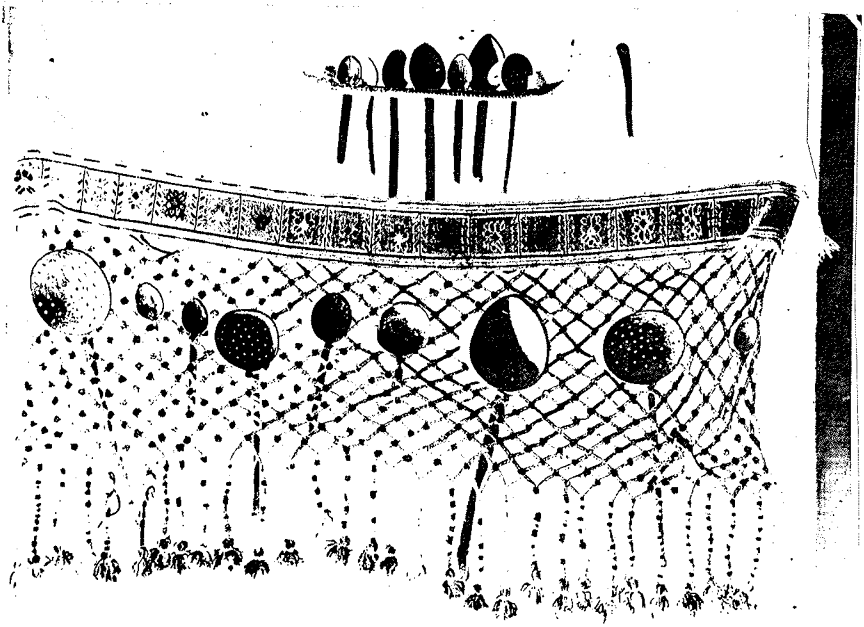

Гашыглыг, нәмибашы

сәдагәт нүмунәси көстәрмишди. О, 150 јашында көһлән ат сәјирдирди. Јумуртаны нишана гојуб она сәрраст күллә атырды.

Әлиф баба јүз әллијә чатанда,
Јумуртаја сәрраст күллә атанда,
Гуш тәк галхыб ат белинә јатанда,
Кәһәр гулан улдуз кими ахарды,
Һамы она һејран-һејран бахарды.

Јүз илдән артыг өмүр сүрүб дүнјадан көчән бу адамларын бир дәстәсинин фото-шәкилләри музејимиздә иди. Бунлардан Мәммәдова Сәлбини, Һачыјева Күллүнү, Бајрамова Көзәли, Һачыјева Имамәлини вә дикәрләрини мисал көстәрмәк оларды.

Узун өмүрлүләр ичәрисиндә Кәлбәчәр шәһәриндә јашајан Әһмәдовлар бачы-гардашлары мәшһур иди. Бу бачы-гардашларын беш нәфәри-Рәчәб, Күлдәстә, Туту, Ағалар вә Нәнәгыз һәр бири 100 илдән чох јашајыб өмүрләрини өвлад, нәвә, нәтичә вә көтүчәләринә бағышлајыб дүнјадан көчмүшдүләр. Онларын гардашы 103 јашлы Салман киши Кәлбәчәрин мүдрик ағсаггалларындан биридир.

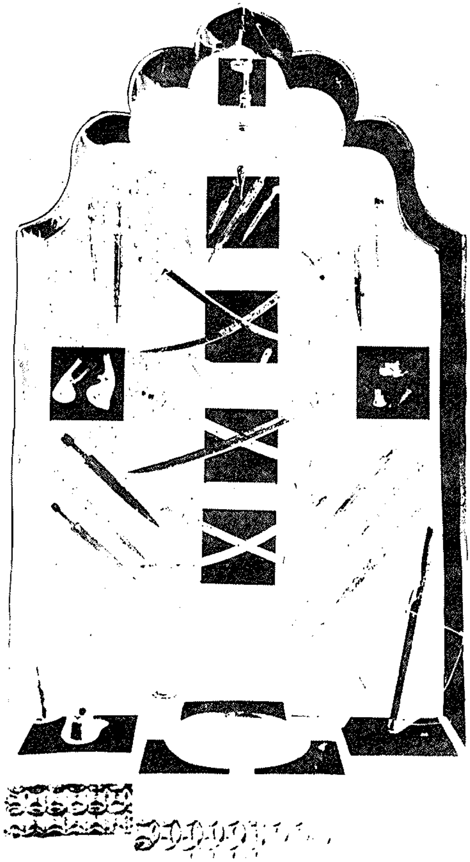

Гылынчлар, кордалар, хәнчәрләр, гәмәләр, барыт габы вә с.

Салман кишинин дили илә десәк, онун көрпә гардашы Бәһрам Әһмәдовдур. Бу "көрпә" гардашын вур-тут 88 јашы варды. Әһмәдовлар бачы-гардашларынын нәсли һазырда 600 нәфәрдән артыгдыр.

Рајонумуз ун Гамышлы кәнд сакини Рүстәм Хәлилов 1988-чи илдә 119 јашында әбәди олараг ана торпағын гојнуна көчдү. О, өлүмүндән он беш күн габаг ат белиндә кәзирди. "Шикәстә Рүстәм" ләгәби илә ше'рләр јазырды, көзәл саз чалырды. Рүстәм киши 69 јашында јенидән евләнмишди. Татана адлы гадындан онун 12 өвлады дүнјаја кәлмишди. Арвадындан башга, Рүстәм кишинин 4 нәфәр гызы да "Гәһрәман ана"дыр, башга сөзлә, онларын һәр бири он нәфәр вә даһа чох өвлад анасыдыр. Рүстәм киши һәјатла худаһафизләшәндә онун өвлад, нәвә, нәтичә вә көтүчәләринин сајы 400 нәфәрә чатмышды.

Музејдә јашы 90-дан јухары олан, ишдән-күчдән галмајан 250 нәфәр һаггында мә'лумат топланмышды. Бешинчи салондан ашағыдакы мә'луматлары да өјрәнмәк оларды.

Көһнә түфәнк, тапанча вә с.

Бујнуздан тапанча, ох учлары вә сүнкү

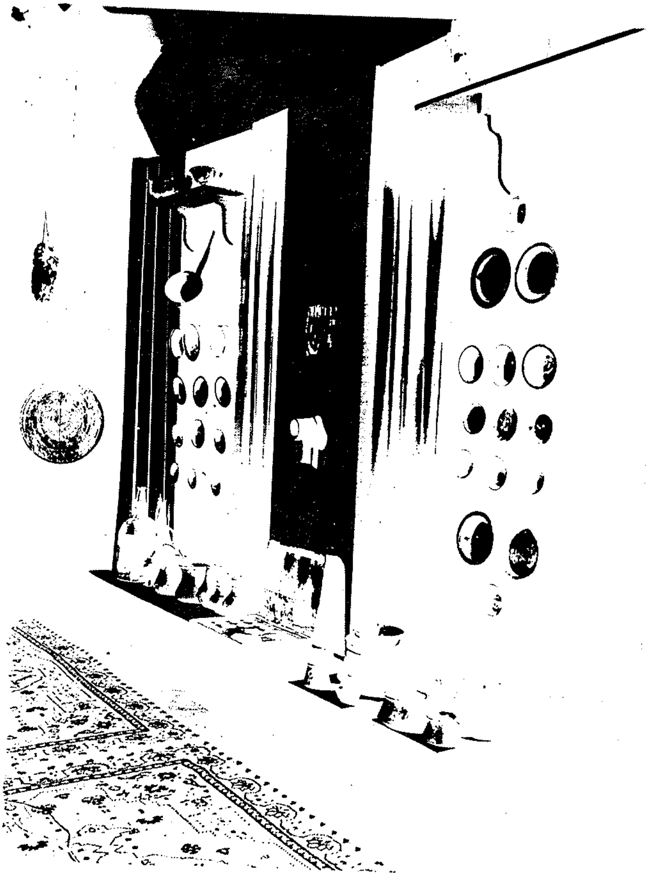

Һазарпешә, ичәрсиндә стәкан-нәлбәки, гәнд, чај гашыглары вә с. гојулур.

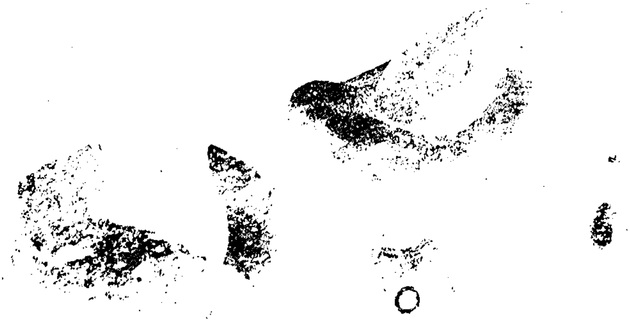

Дивәк дашлары. Дивәкдән сарымсаг, дуз, гоз, говурға, гах вә с. дөјүлүр.

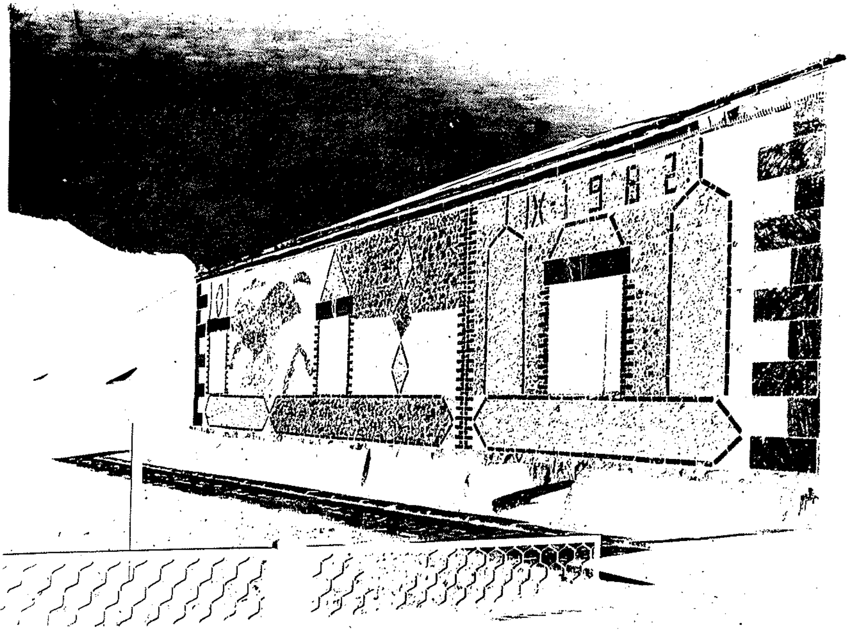

Музеј бинасынын сағ јандан-Тәртәрчај тәрәфиндән көрүнүшү.

1986-ЧЫ ИЛИН 10 ЈАНВАРЫНАДӘК САҒ ОЛУБ 100 ИЛДӘН ЧОХ ЈАШАЈЫБ СОНРА ВӘФАТ ЕДӘНЛӘРДӘН БИР ГРУП

Кәнди	Фамилијасы, ады, атасынын ады	Доғулдуғу ил	Вәфат етдији тарих
Абдуллаушағы	Исмајылов Мәһәммәд Атакиши о.	1875	15.11.1986
Ағдабан	Вердијев Јунис Сәфәралы о.	1881	6.07.1988
Ағгаја	Рүстәмова Көклик Кәрим г.	1885	12.09.1986
Ағчакәнд	Бајрамова Күнәш Мәммәд г.	1884	20.05.1986
Алмалыг	Аллаһјарова Күләндам Алмәммәд г.	1839	6.09.1986
Армудлу	Имојев Чаббар Гасым о.	1890	17.07.1990
Башлыбел	Балјева Вәзаһи Абыш г.	1888	1.09.1988
Баш Гарачанлы	Әлијева Күллү Чабар г.	1890	9.03.1990
	Әһмәдова Нубар Чәфәр г.	1890	9.03.1990
Бәзирхана	Бабаханова Губа Маһмуд г.	1877	12.05.1990
Вәнк	Илјасов Һејдәр Дүнјамалы о.	1888	6.12.1989
Гамышлы	Мәһәррәмов Нуру Паша о.	1880	15.12.1988
	Хәлилов Рүстәм Хәлил о.	1881	30.09.1987
Гылынчлы	Исмајылова Пүстә Һәшим г.	1870	1.10.1990
Гузејчиркин	Алыјев Әли Рәһим о.	1886	2.12.1990
Заллар	Һәсәнова Күлнисә Оруч г.	1889	12.07.1989
Зәјлик	Аббасова Солтан Мәһәррәм г.	1885	10.02.1990
Зүлфүгарлы	Садыгова Өрдәк Шүкүр г.	1885	10.02.1990
Јаншаг	Чәфәрова Хатын Әһмәд г.	1869	10.04.1990
Кечилигаја	Мирзәјев Адывар Шүкүр г.	1884	26.10.1986
	Мирзәјев Гәдималы Әзиз о.	1884	1987
	Мирзәјева Зибејдә Гасым г.	1885	26.02.1990
	Һүсејнов Чәлил Һүсејнгулу о.	1886	15.03.1986
Кәндјери	Бајрамова Баллы Атакиши г.	1881	30.03.1988
	Бајрамова Әсли Күлмурад г.	1875	6.08.1988
Октјабр	Мәчидова Нәркиз Лүтфү г.	1885	15.01.1987
	Һүсејнов Исмајыл Аға о.	1878	15.09.1987

Оручлу	Атакишијева Гонча Балакиши г.	1883	21.04.1988
	Мирзәјев Нагдәли Новрузалы о.	1880	1990
Милли	Рзајев Ибраһим Надирхан о.	1886	15.01.1988
	Һачыјева Набат Гарача г.	1886	1.04.1986
Мишни	Һәсәнова Телли Кејти г.	1880	3.07.1989
Надирханлы	Гылынчов Јадикар Алјар о.	1860	1988
Татлар	Оручов Халгверди Муса о.	1881	21.09.1986
Сарыдаш	Гулујева Һәмајыл Мәһәр г.	1889	10.08.1990
Сыныгкилсә	Әскәрова Абутаб Ибраһим г.	1881	16.03.1988
Сусузлуг	Ағајева Сона Әли г.	1880	16.03.1985
Чајкәнд	Әләкбәрова Нәркиз Гасым г.	1880	12.08.1986
	Әскәрова Көјчәк Абыш г.	1888	19.05.1990
Чопурлу	Һәсәнов Әли Тағы о.	1885	28.02.1990
Шорбулаг	Мәммәдова Гызханым Иса г.	1884	2.12.1989
	Новрузова Сона Чәркәз г.	1880	31.07.1988
Шуртан	Чәфәров Бабакиши Мәммәдхан о.	1870	1988

01 ЈАНВАР 1991-ЧИ ИЛ ТАРИХӘ ОЛАН МӘ'ЛУМАТА КӨРӘ 100 ИЛ ВӘ ДАҺА ЧОХ ӨМҮР СҮРҮБ САҒ ОЛАН УЗУН ӨМҮРЛҮЛӘР

Кәнди	Фамилијасы, ады, атасынын ады	Доғулдуғу ил
Абдуллаушағы	Мәммәдова Түмән Мүрсәл гызы	1890
Ағдабан	Вердијева Хатын Әһмәд гызы	1890
	Кәримов Дәмир Гасым оғлу	1890
	Мәммәдова Һүрнисә. Чәфәр гызы	1890
Ағчакәнд	Нәчәфова Гонча Рза гызы	1890
Алырзалар	Һачыјева Шаһнабат Исмајыл гызы	1890
Аллыкәнд	Алыјева Јахшы Аббас гызы	1875
Алмалыг	Аллаһјарова Көвһәр Ағалар гызы	1890
	Һүсејнова Балаханым Чәмил гызы	1885
	Һүсејнов Худат Шәкәралы оғлу	1890
Ашағы Ајрым	Аллаһвердијева Шаханым Әскәр гызы	1880
	Мәрданова Мәлејкә Әли гызы	1890
Ашағы Хач	Һәтәмова Пәри Бәјбала гызы	1888
Бағарсаг	Әлијева Гөнчә Ибраһим гызы	1880

Бағырлы	Алыјева Фатма Имамгулу гызы	1890
	Зејналова Мәләкнисә Оруч гызы	1890
Бағлыпәјә	Аббасова Зибәр Аббас гызы	1889
	Әлбәндова Јетәр Хыдыр гызы	1860
	Алыјева Гызханым Сары гызы	1870
Башлыбел	Гасымова Тават Һәсән гызы	1890
	Әлијева Хатын Әли гызы	1890
	Мәммәдова Сәкинә Мәһәммәд гызы	1890
	Мәнсимова Шамама Һәсән гызы	1890
	Мирзәјева Килә Шаһбәндә гызы	1885
	Мирзәјева Телли Балача гызы	1890
	Салаһова Пәри Әбдуләли гызы	1890
	Һүсејнова Көјчәк Салаһ гызы	1890
	Һүсејнова Күлјетәр Казым гызы	1890
Бојаглы	Әһмәдов Идрис Нағы оғлу	1890
Галабојну	Оручова Мәлејкә Ибраһим гызы	1882
Гамышлы	Аббасова Күнәш Әмираслан гызы	1886
	Мәһәррәмова Кишмир Искәндәр гызы	1885
	Чаббарлы Күллү Мејданалы гызы	1890
Гылычлы	Шәлдиjева Тават Вәли гызы	1889
Ганлыкәнд	Мустафајева Көзәл Әмраһ гызы	1890
Гараханчаллы	ЧаббароваТорағаҺүсејнгызы	1888
Дәмирчидам	МәммәдовКазымӘскәроғлу	1890
Зағалар	Исмајылова Јасәмән Јусиф гызы	1890
Зар	Әһмәдов Ејваз Алмәммәд оғлу	1889
Зәјлик	Кејтиjев Мәһәммәд Һүсејн оғлу	1890
	Шәлдиjева Күллү Аббас гызы	1890
Зәргулу	Нәзәрова Сајад Мүрсәл гызы	1890
Лев	Һәсәнов Һүсејналы Искәндәр оғлу	1891
Зивел	Һәсәнова Күләнбәр Мәһсум гызы	1891
Зүлфүгарлы	Аббасов Ширин Аббас оғлу	1886
	Гурбанов Микајыл Һејдәр оғлу	1881
	Гурбанова Ширмаји Мәһәммәд гызы	1882
	Сулејманов Ханвәләд Әсәд оғлу	1893
	Һүмбәтова Сәһәр Муса гызы	1881
Јаншаг	Мәммәдова Салатын Бајрам гызы	1891
	Һәшимова Гарател Гасым гызы	1885
	Чәфәров Илјас Әли оғлу	1866

Јелличә	Абдуллајева Сәтти Камал гызы	1890
Илјаслар	Сәфәрова Көзәл Исмајыл гызы	1890
Имамбинәси	Һәсәналыјева Күлтамам Чамал гызы	1890
Испису гесәбеси	Гулујева Зәһра Меһди гызы	1890
Кәлбәчәр	Ибраһимова Сарај Әләкбәр гызы	1891
шәһәри	Меһдијев Һүсејн Мүсејиб оғлу	1890
	Мәһәррәмова Көзәл Оруч гызы	1890
	Оручова Ипәк Әләкбәр гызы	1890
	Оручов Әдил Һәсән оғлу	1885
	Сәмәдов Әһмәд Әскәр оғлу	1890
Кәндјери	Меһдијева Тават Ханлар гызы	1880
Килсә	Ағајева Јахшы Исмајыл гызы	1890
	Әзимова Мүнәввәр Гајбалы гызы	1890
Мәрчимәк	Мәммәдова Мәнзәр Аббас гызы	1886
Милли	Нәчәфова Күлзар Чавад гызы	1877
	Һүсејнова Балаханым Әләмшаһ гызы	1890
Надирханлы	Абышов Чәлал Аббас оғлу	1890
	Гылычова Әзиз Мәһәммәд гызы	1885
	Гылычова Хаса Мәһәммәд гызы	1988
Октјабр	Аббасов Муса Бајрам оғлу	1884
	Абдуллајев Күлханым Нәби гызы	1890
Тәкдам	Бабајева Мәдинә Рәһим гызы	1888
	Аллаһвердијев Бәшир Алы оғлу	1891
Тиркәшәвәнд	Чәмилова Сүраһы Худајар гызы	1890
Сарыдаш	Адыкөзәлова Һәмајыл Гәһрәман гызы	1880
Сејидләр	Гулујева Набат Јолчу гызы	1885
Сусузлуг	Чәфәрова Јасәмән Исмајыл гызы	1880
	Чәфәров Мирага Әли оғлу	1890
	Чәфәрова Тамам Һејдәр гызы	1880
	Чәфәрова Чәваһир Ибраһим гызы	1886
Халланлы	Гарајева Меһрибан Гәдим гызы	1890
Чајкәнд	Бағырова Рәхшәндә Әзим гызы	1885
Чәпли	Әлијева Көвһәр Мәһәммәд гызы	1888
	Һүсејнова Зејнәб Имамгулу гызы	1890
Шаплар	Һүсејнова Хырда Мәммәд гызы	1890
Шорбулаг	Алышанова Зәрифә Алышан гызы	1881
	Новрузова Сона Чәркәз гызы	1880

50 ИЛ ВƏ ДАҺА ЧОХ БИР ЈЕРДƏ ЈАШАЈАН ƏР-АРВАДЛАР (1990-чи илин мə'луматы)

Кəндлəрин ады	Əр-арвадларын фамилијасы, ады вə атасынын ады
Абдуллаушағы	Рəһимов Мəһəммəд Ширин оғлу Рəһимова Ағча Имамгулу гызы
Ағчакəнд	Сулејманов Ханлар Алы оғлу Сулејманова Зəһра Гəнбəр гызы
Алырзалар	Гулујев Гулу Чаббар оғлу Гулујева Күллү Ибраһим гызы
Армудлу	Һəхојев Һүсејн Атахан оғлу Һəхојева Сəнəм Нəчəфгулу гызы
Баш Гарчанлы	Балајев Савалан Əбдүлəли оғлу Балајева Вəзаһи Абыш гызы
Башлыбел	Исајев Əбдүлəли Сəлим оғлу Исајева Гызбəс Фəттаһ гызы
Бозлу	Һəсəнов Əли Аббас оғлу Һəсəнова Күллү Мəһəммəдəли гызы
Бојаглы	Əһмəдов Идрис Нағы оғлу Əһмəдова Зүлејха Əли гызы
Ганлыкəнд	Мəрданов Чəлал Зал оғлу Мəрданова Чејран Мəһəммəд гызы
Гараханчаллы	Бајрамов Нəриман Абдулəзим оғлу Бајрамова Наһидə Мəдəд гызы
Зар	Исмајылов Муса Һəсəн оғлу Исмајылова Набат Муса гызы
Зејлик	Кејтијев Мəһəммəд Һүсејн оғлу Кејтијева Пəрчаһан Һүсејн гызы
Зүлфүгарлы	Гурбанов Микајыл Һејдəр оғлу Гурбанова Ширмајы Мəһəммəд гызы Аббасов Ширин Аббас оғлу Аббасова Хəдичə Аслан гызы
Јаншаг	Чəфəров Илјас Əли оғлу Чəфəрова Хатын Əһмəд гызы Чəфəров Мирағa Əли оғлу Чəфəрова Шүшə Һејдəр гызы
Кечилигаја	Мирзəјев Гəдималы Əзиз оғлу

Күнәшли	Мирзәјева Адывар Шүкүр гызы
	Гулујев Чәркәз Ағакиши оғлу
Кештәк	Гулујева Мүнәввәр Әсәд гызы
	Бабајев Һәшим Мәммәдхан оглу
Лев	Бабајева Марал Ағахан гызы
	Һәсәнов Һүсејналы Искәндәр оғлу
Мишни	Һәсәнова Күлкәз Иса гызы
	Һәсәнов Алы Мәһәммәд оглу
Моллабајрамлы	Һәсәнова Гәшәнк Мухтар гызы
	Дүнјамалыјев Алмәммәд Халыгверди оғлу
Надирханлы	Дүнјамалыјева Раста Мәһәммәд гызы
	Галычова Јадикар Алјар оғлу
Октјабр	Галычова Минарә Ағајар гызы
	Аббасов Зејнал Надир оғлу
Татлар	Аббасова Күлсавад Һәсән гызы
	Бәјләров Искәндәр Садыг оғлу
Тахтабашы	Бәјләрова Зүлејха Адыкәзәл гызы
	Исмајылов Гәнбәр Гара оғлу
Сејидләр	Исмајылова Сәкинә Сәлим гызы
	Мәммәдов Умуд Рүстәм оғлу
Сојугбулаг	Мәммәдова Салатын Һәсәналы гызы
	Абдуллајев Мәһәррәм Мәммәдхан оғлу
Халланлы	Абдуллајева Вәтән Әшрәф гызы
	Көчәријев Рәһим Исбраһим оғлу
Чыраг	Көчәријева Һәјат Әһмәд гызы
	Исмајылов Мәһәммәд Рәчәб оғлу
	Исмајылова Чаһан Әзим гызы

АЛТЫНЧЫ САЛОН. Бу салонда халг ојунларын вә адәтләри өз әксини тапмышды. Тамашачылары бә'зән бу салон саатларла өзүнә чәлб едирди. Бурада мүгәввалардан дүзәлдилмиш ојун вә адәтләри көрмәк мүмкүн иди. Салон чох гәдим дөврләрдә ичра едилән ојунлар барәдә тамашычалара мә'лумат верирди. Бунлардан бир нечәси илә таныш олаг.

ЈЕДДИ ҺҮНӘР. Арашдырмалар сүбут едир ки, "Једди Һүнәр" ојуну једдилик сај системи дөврүндә мејдана кәлмишдир. Ојуну идарә едән бир ағсаггал вә бир ағбирчәкдән башга, ојунда иштирак едән адамлар, һејванлар вә әшјалар һәр дәфә једди-једди олур. Бәлкә дә бу һәфтәнин једди күнүнә көрә беләә системләшдирилмишдир. Бу ојун әсасән илин ахыр чәршәнбә вә ја илк күнүндә - новруз бајрамында,

һабелә шәнликләрдә ичра олунур. Ојуна һазырлыг ишләри габагчадан көрүлүр вә галибләрә вермәк үчүн нөмәр һазырланыр.

1."ЈЕДДИ ЧОБАН": Әввәлчә чамаатын тамаша етдиүи мејданда һәрәсинин әлиндә бир чомаг олан 7 нәфәр чобан кәлир. Чобанын бири ирәли чыхыб әлиндә тутдуғу ағачы дик тутуб мөһкәм сахлајыр. Алты чобанын һәрәси өз чомағы илә һәмин чобанын дик тутдуғу ағачы онун әлиндән чыхармаг үчүн вар күчү илә зәрбә ендирир. Әкәр чобанларын лап бирчәсинин дә вурдуғу зәрбә илә ағач онун әлиндән чыхарса о, мәғлуб олур. Нөвбә илә һәр чобан өз ағачыны дик тутуб тәк-тәк алты зәрбәјә һазыр дајаныр. Һансы чобанын бу зәрбәдән ағачы әлиндән чыхмаса о, галиб һесаб олунур вә ојуну идарә едән ағсаггал она нөмәр верир. Һәдијјә чамаатын имканындан асылы оларағ јапынчы, чомаг, чарых, чораб вә с. әшјалар олурмуш.

Ону да дејәк ки, Һәр ојунун әввәлиндә ағсаггал вә ағбирчәк ојунчуларын шәнинә ше'р дејиб онлары руһландырармыш. Мәсәлән, чонабларын шәнинә дејилән ше'рин бир парчасы беләјмиш:

Чобан һеј!
Гој дилләнсин гарғы неј.
Јарын бахыр гыјгачы,
Мөһкәм сахла ағачы.
Ағач әлиндән чыхмасын,
Јарын мә'лул бахмасын...

Ше'рләрин кәндин шуарлары гошурмуш вә нөвбәти илдә бу сөзләр тәзәләнә дә биләрмиш.

2. *"ЈЕДДИ ПӘРИ"*. Чобанлар кетдикдән сонра мејдана једди гыз кәлир. Онларын һәр бири једди чағла /миллә/, једди рәнк иплә чораб тохумаға башлајырлар. Ағбирчәк гызлары рүһландырмаг үчүн дејир:

Дејиклин бахыр сәнә,.
Гыз, зирәк тәрпәнсәнә.
Дилиндә нәғмә оху,
Әлиндә чораб тоху...

Мүәјјән едилән вахт гуртаран кими гызлар иши дајандырыр. Ағбирчәк тохунан чораб һиссәләрини нәзәрдән кечирир. Ким даһа чох, инчә, сых вә нахышла тохујубдурса нөмәр сәһиби олур. Ола билсин ки, нөмәри башгалары да алсын. Гызларын евдарлыг мәһарәтинин бири бу јолла үзә чыхарылармыш.

3. *"ЈЕДДИ ЧАПАР"*

Чапар һеј!
Һеч кимдән етмә килеј.
Көһләнә гамчы чалма,
Јолдашдан кери галма.
Еркәји јердән көтүр,
Јар көрсүн атын өтүр...

Ағсаггал мејдана дахил олан једди чапарын шәнинә бу ше'ри сөјләјир. Гара зурнанын сәсләндирдији ојнаг һава аләми башына көтүрүр. Атлар чилов кәмирир. Јолун гырағында мүхтәлиф јерләрдә једди еркәк гојун көрүнүр. Миничиләрин һәр бири атын чапарағында чәлд јерә әјилиб еркәјин /гојунун/ бирини көтүрүб гучағына гојмалы вә дајанмадан кери гајытмалыдыр. Чапарларын һансы белә һүнәр көстәрсә она нәмәр верилир.

4. *"ЈЕДДИ НӘР"*. Габагчадан һазырланмыш ағыла једди чамыш көли вә ја једди хам чөнкә гатылыр. Мејдана једди нәр икид даҳил олур. Шәртә көрә онларын һәрәси бир-бир једди һејванын бојнуну гатлајыб јерә јыхмалыдыр.

Ағсаггал елин бу сајтал оғланларыны күләрүзлә гаршылајыб дејир:

Икид һеј!
Бојун гатла пејдәрпеј.
Көзләр сәни көзләјир,
Јарын сәни изләјир...

Пәһләван чүссәли оғланлар бир-бир ағыла дахил олуб көлләрин үзәринә шығыјырлар. Једди көлин бојнуну гатлајыб јерә вурмаг о гәдәр дә асан иш дејил. Бу һүнәри едәнләр алгышланыб, нәмәр алырлар.

5. *"ЈЕДДИ ГАЧАР"*. Једди нәри мејданда једди гачар әвәз едир. Узагда једди топа күләш вә јолда манеәләр көрүнүр. Бу гуш ганадлы оғланлар бир нәфәсә јүјүрә-јүјүрә, манеәләри кечә-кечә күләш топасына чатмалы, дајанмадан һәрәси бир топаны ајағы илә дағытмалы вә ја она од вурмалыдыр.

Ағсаггал хејир-дуа верир:

Гачар һеј!
Икид ганад ачар һеј!
Јүјүр бир-бир бәнди аш.
Јолда бүдрә, нә дә чаш.
Дағыт, од вур топаја,
Ел чағырса јет һаја...

Ағсаггалын ишарәси илә чәсурлар јериндән тәрпәниб ох кими ирәли сүзүрләр. Тәләбә дүрүст әмәл едиб мејдана һамыдан тез гајыдана нәмәр гисмәт олур.

6. *"ЈЕДДИ ОВЧУ"*. Мүәјјән мәсафәдә једди паја бастырылыр вә бунлар "јағы дүшмән" адландырылыр. Әлиндә јај олан једди нәфәрин һәр биринә једди ох верилир. Једди охла једди пајаны вуран ојунун галиби сајылыр. Јај-ох олмадыгда һәр нәфәрә даш пајланыр. Бир дашла бир пајаны вурмаг лазым кәлир.

Ел ағсаггалы меһрибанлыгла онлара үрәк-дирәк верир:

Овчу һеј!
Кәрмәкдә ол гартал, леј.
Ох пајада зеј ачсын,
Јарын додағы гачсын...

Һәр овчу һәдәфи нишан алыб бәхтини сынајыр. Једди пајаны вура билән нәмәрә лајиг кәрүлүр.

7. *"ЈЕДДИ КӘЛИН"*. Һәлә ојун јеничә башлананда мејданда бир јердә једди јердә очаг галаныр. Једди газан асылыр. Једди кәлин һәрәси бу газанларын бириндә хөрәк биширир.

Ағбирчәк кәлинләрә өјүд-нәсиһәт верир:

Гызым һеј!
Пајла шәрбәт долсун мej.
Бишир ән дадлы хөрәк.
Јејәндә ләззәт көрәк.

Ојун гуртаран кими хөрәкләр һазыр олур. Бүтүн мәчлис әһли сүфрә башында отурур. Хөрәкләр пајланыр. Һансы кәлинин биширдији хөрәк даһа дадлы һесаб едиләрсә, алдығы нәмәр ону севиндирир.

Беләликлә, ојун баша чатыр. Шүбһә јохдур ки, "Једди һүнәр" ојунунун тәрбијәви әһәмијјәти чох бөјүкдүр. Ојуна бир нечә ај габагчадан һазырлыг көрүлүр. Чобанлар чомағыны мөһкәм сахламаг үчүн дәфәләрлә сынаг кечирирләр. Гызлар чораб тохумагла мәһарәтләрини артырыр, чапарлар күнләрлә мәшг едир, нәр биләкли оғуллар чөлдә-бајырда кәлләрлә "күләшир", гачарлар тез-тез дағa гачыб гајыдыр, овчулар бастырдыглары пајалары тез-тез нишан алыр, кәлинләр дадлы хөрәк биширмәк үчүн әввәлчәдән бу ишә һазырлыг көрүр.

Беләликлә, "Једди һүнәр" ојуну инсанларын физики сағламлығына хидмәт едир, онларын габилијјәтинин артмасына сәбәб олур. Һәм дә тамашачыларын әһвал-руһијјәсини кумраһлашдырыр.

Кәлбәчәрин "Шәһид музеј"индә "Једди һүнәр" ојунуну белә бир ше'р парчасы мүшајәт едирди.

Једди гыза, бир агбирчәк ип бөләр,
Једди чобан, једди чапар, једди нәр,
Једди овчу, једди гачар, һүнәрвәр,
Једди кәлин хөрәјә од галарды,
Гочаг олан чохлу нәмәр аларды.

"Једди һүнәр" ојуну Кәлбәчәрин күрд кәндләриндән олан Ағчакәнддә вә Оручлуда ичра едилирди.

*КИЛИМАРАСЫ.*Сәнәтшүнасларын фикиринчә "Килимарасы" ән гәдим ојуг театырыдыр. Етнограф Ә.Әләкбәровун јаздығына көрә бу ојун илк дәфә Кәлбәчәр рајонунда гејдә алынмышдыр. Әсримизин 30-чу илләриндән сонра бу тәрбијәви әһәмијјәтли ојун јаддан чыхмыш вә ојнанылмырды. Апардығымыз сорғулар нәтичәсиндә мүәјјән етдик ки,"Килимарасы" Кәлбәчәр рајонунун күрд кәндләри олан Ағчакәнд вә Оручлу кәндләриндә ојнанылырмыш. Әләкбәров да јазыр ки, бу ојун илк дәфә Кәлбәчәр күрдләри арасында ашкар едилмишдир. Ојунун ән маһир иштиракчылары Ағчакәнддә милли Мәммәдалы, сонралар Оручлу кәнд сакини Сәлим киши сајылырмыш. Өјрәндик ки, бу ојуну чаван вахты /һазырда јашы 95-и өтән/ Меһралы Сүлејман оғлу Меһдијев ифа етмәји бачарырды. Бунлары билдикдән сонра 1967-чи илин јајында кеолог алимләрлә /Академик Мирәли Гашгај, инди елмләр доктору олан Шамил Аллаһвердијев, елмләр намизәдләри Әли Мәгриби вә Ибраһим Бабајев/ Ағчакәндә кетдик. Меһралы киши әввәлчә гочалдығыны билдириб ојуну ифа етмәји бојнуна көтүрмәди. Чох хаһишминнәтдән сонра Меһралы киши чаван чәлдлији илә "Килимарасы" ојунуну ифа етди. Шамил Аллаһвердијев ојуну кинолентә чәкди. Ашкарланмыш бу ленти инди дә Шамил мүәллим бир јадикар кими өз евиндә сахлајыр.

Бәли "Килимарасы" ојуну бу тәдбир нәтичәсиндә јенидән һәјата гајытды. Сонралар Меһралы кишинин оғланлары Шәфагәт вә Сүлејман ојунун маһир ифачылары кими танындылар. Рајон мәдәнијјәт евинин мүдири ишләјән Шәфагәт Меһралы оғлу ојунун ифа гајдасыны өз ишчиләринә өјрәтди. "Килимарасы" ојунуну мәдәнијјәт евинин ишчиси Рөвшән Әлијев усталыгла ифа едирди. О Бакыда, Москвада, Франсада, Ирагда, Израилдә "Килимарасы"ны мәһарәтлә ојнамышдыр. Кәлбәчәр рајон мәдәнијјәт еви нәздиндә "Килимарасы" фолклор ансамбылы јарадылмышды.

"Килимарасы" ојунун ифа гајдасы вә тәрбијәви әһәмијјәти бөјүкдүр. Ојунун ифачысы һәр әлиндә вә дүзләринин үстүндә хүсуси гајдада бағланмыш мүхтәлиф һәрәкәтләр едән "үч адам" кукла бағлајыр. Бунларын бири кәлин, бири онун әри, бири исә ганунсуз ашигдир. Ифачыны килимлә бүкүрләр вә куклалары чөлә чыхармаг

үчүн јол гојурлар. Тојларда, шәнликлрәдә ичәрисиндә ифачы олан килими кәтириб мәчлисин ортасына сәрилмиш халынын вә ја палазын үзәринә гојурлар. Ојуну илк дәфә көрән килимин арасында адам олдуғуну хәјалына кәтирмир.

Ојун башланыр. Ашыг сазда вә ја зурнада бир һава чалыр. Килимин арсындан "кәлин" чыхыб сындыра-сындыра ојнајыр.Аз сонра онун "әри" дә она гошулур. Аз вахт кечир, "әр" килимин арасында јох олур. "Кәлин" гулагларыны шәкләјиб әјилиб сәс-сәмир һисс етмәдикдә "әри"нин јатдығына әмин олур. О, килимин башга тәрәфини таггылдадыр. Бурадан ганунсуз "ашиг" пејда олур. Һәр ики "ашиг-мәшуг" гол-бојун олуб ашыг чалдығы һаваны ојнамаға башлајырлар. Бу дәмдә "әр" килимин арасындан чыхыр, гәзәблә онлара бахыр вә һәр икисинин башыны кәсир. Ојунчулар "әри" алгышларла гаршылајырлар. Бунунла да ојун битир.

Кәрәк јерә ири палаз сәрәјдик,
Устадына јахшы фикир верәјдик,
Сонра "килим-арасыны" көрәјдик.
Хаин арвад кишисини сатарды,
Ахырда өз чәзасына чатарды.

АЈЫН ТУТУЛМАСЫ. Билирик ки, Ај тутуланда әвәлләр чамаат мис габ, мис газан дөјәрмиш. Белә күман едирләрмиш ки, Ајын үзү бунун нәтичәсиндә ачылыр вә габын, газанын дөјүлмәси илә баш верә биләчәк бәланын гаршысы алыныр.

Музејдә "Ајын тутулмасы" кушәсиндә Ајын үзүнүн јарымтутулу вәзијјәти вә бир "гоча кишинин" /кукланын/ газана чәкич ендирдији көрүнүрдү.Тамашачы изаһсыз да ашағыдакы бәнди охудугда һәр шеј она ајдын олурду.

Дад чатармы кечән күнүн дадына,
Нәләр дүшүр көр адамын јадына,
Ај тутулса јетишәрдик дадына.
Тез-тәләсик мис газаны дөјәрдик,
Ај чыханда өзүмүзү өјәрдик.

ЈАЈЛЫҒАТМА. Алтынчы салонун бир кушәсиндә әлләриндә хәнчәр бир-биринә һүчум едән ики адам, кәнарда дуруб јајлығыны орталыға атан бир гадын көрүнүрдү.Кушәнин баш тәрәфиндәки бир јазы тамашачыларын диггәтини чәлб едирди:

Бир-биринә раст кәләндә даш-гаја,
Ган давасы дүшән кими араја,
Тез бир гадын јетишәрди һараја,
Јајлығыны орталығы атарды,
Ган давасы совушарды, јатарды.

Биз өзүмүз дәфәләрлә белә һадисәләрин шаһиди олмушуг. Бизим кәндимизлә гоншу кәндин адамлары арасында торпаг үстә дава баш вермишди. Түфәнклә, ағачла, хәнчәрлә адамлар бир-биринә һүчум етмәјә башламаг әрәфәсиндә һәр кәнддән бир гадын јајлыгларыны орталыға атдылар. Елә бил ки, адамларын әлләри гурујуб һавада галды. Дава совушду. Мәсәләни ағсаггаллар барышыг јолу илә һәлл етдиләр.

Бу адәтин тәрбијәви әһәмијјәти өлчүјә кәлмәздир. Гадына, гадын өрпәјинә һөрмәт, бу өрпәји тапдалајыб кечмәмәк ән бөјүк инсанпәрвәрлик вә нәчиблик әламәти дејилми?

Музејә кәләнләр "Јајлыгатма" кушәсинә чох диггәтлә тамаша едирдиләр.

ИЈНӘАТМА. Бу адәт илин ахыр чәршәнбә кечәси ичра едилир. Бир кушәдә бир дәстә чаваң гызын габағындакы габдакы суја вә сујун үзүндә кағыза тахылыб јаваш-јаваш һәрәкәт едән ики ијнәјә бахдығыны көрүрүк. Гызларын бири әјилиб ијнәләрә даһа диггәтлә бахыр.

Ашағыдакы ше'р парчасы нәзәрә чарпырды:

Ики ијнә тахыларды кағыза,
Гојуларды су үстүндә үз-үзә.
Ад оларды бир оғлана, бир гыза,
Јахынлашыб говушанда ијнәләр,
Каш көрәјдин севинәрди гыз нәләр?

Изаһ етмәдән дә, анлашыр ки, ијнәнин бири гыз, о бири ијнә исә онун көнлүндән кечән оғлана аиддир. Биз көрдүјүмүз сәһнәдә әјилиб диггәтлә бахан гыз өз бәхтини сынагдан кечирир. Әкәр сујун үзәриндә һәрәкәт едән ијнәләр габын бир күнчүндә бирләшсә гызын севинчинин һәдди-һүдуду олмур. О, белә күман едир ки, севдији оғлана говушачагдыр. Аллаһ ејләмәсин, әкәр ијнәләр бирләшмәјиб һәрәси габын бир күнчүндә дајанса бәхтини сынајан гыз кор-пешман дајанар вә о, гәм-кәдәр дәрјасына гәрг олар.

ТАЛЕ. Башга бир кушәдә бир гызын чај гырағында дашын алтында јумурта,бојаг вә көмүр гојдуғу сәһнәјә бахырыг. Бу нә демәкдир? Адәтә көрә гызлар ахыр чәршәнбә кечәси хәлвәти чај гырағындакы дашын алтына садаланан әшјалары гојурлар. Бу гызлар үрәкләриндә тутдуглары оғлана әрә кедиб-кетмәјәчәкләрини өјрәнмәк истәјирләр. Белә дүшүнүрләр ки, тале кечә гырмызы бојагла јумуртаны гызартса нәзәрдә тутудуглары оғландан елчи көзләјәчәкдиләр. Јумурта көмүрлә гараланса гыз көзүну оғландан кәсмәлидир.

Гызлар бојағы, көмрү вә јумуртаны кизләдәркән онларын бу һәрәкәтини изләјән ушаглара әһәмијјәт вермирдиләр. Биз ушаглар

гызлары күдәрдик. Гоһум-гоншу гызларын сујун ғырағына гој-дуглары јумуртасыны гызардар, зәһләмиз кетдији гызларын тале јумуртасыны гаралајардыг. Сәһәр ашағыда тәсвир едилән вә музеј кушәсиндә јазылан мәнзәрәнин шаһиди олардыг.

Чаван гызлар јығышанда әл-ајаг,
Тапыб көмүр, һәм јумурта, һәм бојаг.
Чај гырағы кизлин јердә дүзәрди,
Һәнәкчиләр кедиб ону кәзәрди,
Ја гырмызы, ја да гара бәзәрди.
Сәһәр-сәһәр ағлајана бахајдын,
Гырмызы шал бағлајана бахајдын.

Јәгин ки, гызларын нијә гара вә нијә гырмызы бағламасы охучуја дәрһал ајдын олду.

Бу салонда "Газ-газ јаллысы", "Чиликағач", "Мәтәгазма", "Маралојуну", "Дирәдөјмә" вә башга ојунлар һаггында да тамашачылар әјанилик көрмәклә, кениш мә'лумат елдә едә биләрдиләр.

Гачаг Нәби. Кәнд тәсәррүфаты аләтләри: вәл, шана, күрәк јаба хәлбир, шадара, әләк вә с.

ЈЕДДИНЧИ САЛОН. Бу салонда кечмиш дөврүн кәнд тәсәррүфатындан,көһнә бир евин гурулушундан сөһбәт ачыларды. Бурада хыш /чүт/, котан вә гара котан дәмири, бојундуруг, ағач вә дәмир самылар, һәвәндә, ишкил, масан, вәл, шана, күрәк, шадара, хәлбир, самбағы, мүхтәлиф наллар, үзәнкиләр, ары коду, кәтүјү, сәбәти, гәвсәрәси, јешији вә с. нәзәрә чатдырылырды.

Котан гајышы, бојундуруг, самы, ораг.

"Котан нә билир ки, гајыш нә чәкир"

"Котан нә билир ки, гајыш нә чәкир" Шүбһәсиз, јаранан бу аталар сөзүнү һамы ешитмишдир, лакин ады чәкилән гајышы көрән аз олмушдур. Ики мал көнүндән һазырланмыш вә котаны дартаркән зәнчирдән даһа фајдалы олан һәмин гајышын нүмунәсини бу салонда көрмәк оларды.

Мин илләр ата вә бабаларымыз өкүзлә, кәллә һәрәкәтә кәтирилән хышдан, котандан ајрыла билмәмишдиләр. Јалныз бизим дөврдә башга саһәләрдә олдуғу кими кәнд тәссәрүфатында да бөјүк инкишаф вә кејфијјәт дәјишикликләри мејдана кәлди. Хышлары, көһнә котанлары јени техника әвәз етди. Ата вә бабаларымызын мин илләр ајрыла билмәдикләриндән биз гыса мүддәт әрзиндә ајрыла билдик. Онларын ишләтдикләри примитив кәнд тәссәрүфаты аләтләрини анчаг музејдә көрдүк.

СӘККИЗИНЧИ ВӘ ДОГГУЗУНЧУ САЛОНЛАР. Һәр ики салонда Азәрбајчан республикасынын вә онун Кәлбәчәр рајонунун мүасир дөврү, сон заманлар газанылан наилијјәтләр өз әксини тапмышды. Бу салонларда рајонун габагчыл, орден вә медалларла тә'лтиф олунмуш әмәк адамлары, зијалылары һаггында кениш мә'луматлар, онларын фото-шәкилләри илә таныш олмаг оларды. Сәккизинчи салонун бөјүк бир һиссәси "Кәлбәчәр рајону Бөјүк Вәтән мүһарибәси илләриндә" адланырды.

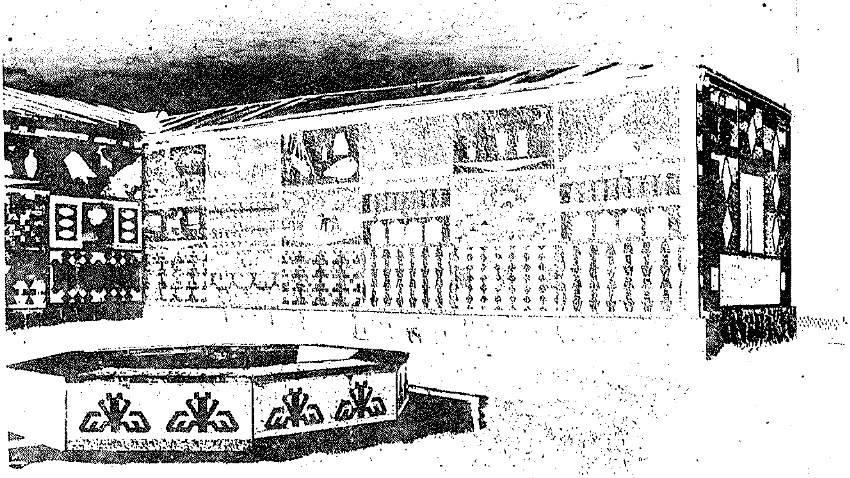

Музеј бинасынын арха тәрәфдән көрнүшү. "Даш музеј".

Музејә бир чох танынмыш вә көркәмли шәхсијјәтләрин магинтафон лентләринә јазылмыш сәсләри топланмышды. Бурада Сәмәд Вурғунун, академик Мирәли Гашагајын, Сүлејман Рәһимовун, Әли Вәлијевин, Худу Мәммәдовун, Гасым Гасымзадәнин, Гулу Хәлиловун вә бир чох башгаларынын сәсини ешитмәк оларды. Музејә кәлән 500-дән чох тамашачынын да сәси магинтафон лентинә јазылмышды.

Бу зәнкин музејин 10 минә јахын китабы олан китабханасы да фәалијјәт көстәрирди.

Шәһид Кәлбәчәр тарих-дијаршүнаслыг музеји барәдә илләрлә сөһбәт ачсаг фикиримизи тамамлаја билмәрик. Бу музеј һаггында даһа ајдын тәсәввүр јаратмаг үчүн минләрлә тамашачынын бир групунун рә'јини нәзәр-диггәтинизә чатдырырыг (адлар әлифба сырасы илә верилмишдир).

РӘ'ЈЛӘР

Акиф Әлизадә /Азәрбајчан Елмләр Академијасынын үзвү/: - Белә бир көзәл музејин тәшкили... республикамызда гајғынын парлаг тәчәссүмүдүр. Кәлбәчәрин фајдалы газынтылары, гијмәтли вә үзлүк дашлары, тикинти материаллары илә таныш олмаг үчүн тәкчә бу музејин диварларына тамаша етмәк кифајәтдир.

Алексеј Маракушов /ССРИ Елмләр Академијасынын мүхбир үзвү/: - Бу, дүнјанын јеканә музејидир ки, бурада сәбрлә бүтүн дағ сүхурларынын нүмунәләри топланмышдыр.

Александр Коситсин /Совет Иттифагы гәһрәманы, кенерал мајор, профессор/ : - Бөјүк мәмнунијјәтлә Кәлбәчәр музејинә бахдым. Музејдә Азәрбајчан вә күрд халгларынын мәишәти, бу дијарын гәдимлији өз әксини тапмышдыр. Кәлбәчәр музеји Азәрбајчанын гәдим дөврүнү вә бу күнкү һәјатыны елми әсасларла вә фактларла чох габарыг шәкилдә бизә чатдырыр.

Аллаһверди Чәфәров /Шәкидә бирлик рәиси/:-Ачығыны дејим ки, он илләр әрзиндә доғулдуғум дијарда кәрдүјүм јениликләрдән дәфәләрлә артыг мә'на кәсб едир... Музејә топланмыш әшјалара бахдыгда ата-бабаларымызын кечирдији күнләр кино ленти кими көзләримин өнүндән кечир.

Арәстә Һүсејнова /Јевлах рајону, Малбинәси кәнди/: - Кедиб кәләнләр Кәлбәчәрдә бир мө'чүзә кәрдүкләрини сөјләдиләр. Бу рајона олан көһнә мәһәббәтим мәни өзүнә чәлб етди... Кәлдим бу мө'чүзәни кәрдүм. Музејин форма рәнкарәнклији, мәзмун дәринлији мәни һејран етди.

Ашыг Сакит Дағыстанлы /Шәки/:

Палыдысан көз јурдунун,
Саз јурдунун, сөз јурдунун.
Тарихидир өз јурдунун-
Јаратдығын музеј сәнин.

Баба Мирзәјев /Республиканын әмәкдар артисти/: - Бу көзәл, һејрәтамиз музејдә көрдүкләрим һеч дә дүнјанын једди мө'-чүзәсиндән кери галмыр десәм, јанылмарам, һејрәт, бу агласығмаз мәһсуллары јарадан тәфәккүрә, инсан идракына һејрәт, һејрәт... Бу мө'чүзәләри топламаг инсандан бөјүк ирадә, һәвәс тәләб едир. Белә бөјүк ағыл вә һәвәс саһиби Шамил мүәллимә ешг олсун!

Бәхтијар Ваһабзадә /Халг шаири/: - Тәәссүрат бөјүк оланда дил тутмур, фикрин ифадәси үчүн сөз тапмаг мүмкүн олмур. Музеј һәддиндән артыг мәзмунлу вә көзәлдир.

Кәлбәчәр музеји гәлбими дага дөндәрди. Белә музеј халгы өзүнә танытдыр. Инди бизә өзүмүзү танытмаг лазымдыр.

Бу күнки вә кәләчәк нәсилләр үчүн музејин тәрбијәви тә'си-рини һеч бир васитә әвәз едә билмәз.Музејин јарадычы устады Шамил Әскәров тајы-бәрабәри олмајан бир абидә јаратмышдыр.

Бәһрам Сарыјев /Бакы, тибб елмләр намизәди, досент/: - Өз халгынын кечмиш адәт-ән'әнәләрини топлајыб кәләчәк нәсилә чат-дырмаг өзү бир гәһрәманлыгыдр. Музеј мәнә көзәл тә'сир бағыш-лады. Онун узунөмүрлү експонатларындан чох шеј өјрәнмәк олар.

Видади Бабанлы /Јазычы/:- Кәлбәчәр тарих-дијаршүнаслыг му-зеји, сөзүн һәгиги мә'насында вәтәнини севән һәр кәсдә бөјүк мә'мунлуг һисси доғурур. Бурада һәр иш јүксәк зөвглә, һәссас-лыгла, чанымјанлылыгла көрүлмүшдүр.

Гасым Гасымзадә /Шаир, филолокија елмләри доктору/:- Кәлбәчәр музеји кими икинчи белә бир оржинал мәдәнијјәт абидәсинә раст кәлмәмишәм. Бу бахымдан һәмин музеј дүнјада уникал бир мә'на вә көзәллик мә'бәдидир. Музејин диварлары әлван даш халчалы, даш рәсимли - лөвһәли имарәтдән тутмуш ән кичик експонатына гәдәр бурада һәр шеј халгымызын тарихини, тәбии сәрвәтләрини, исте'дадыны, сәнәткарлығыны нүмајиш етдирән мүгәддәслик символудур.

Шаир, әдәбијјатшүнас алим вә ичтимаијјәтчи кими танымдығы-мыз Шамил Әскәров сән демә, һәм дә чох маһир ме'мар, археолог, кеолог, сәнәтшүнас, етнограф, дилчи вә дикәр ихтисаслар үзрә мүтәхәссис имиш. Белә бир универсал елм, сәнәт саһибинин, вәтәнпәрвәрин гәдир-гијмәтини халг күтләләри, ичтимаијјәт әзиз тутур. Шамил Әскәров өз һалал зәһмәти, габилијјәти, вәтәндаш гејрәти илә һәр бир јүксәк ада вә тәлтифә лајигдир.

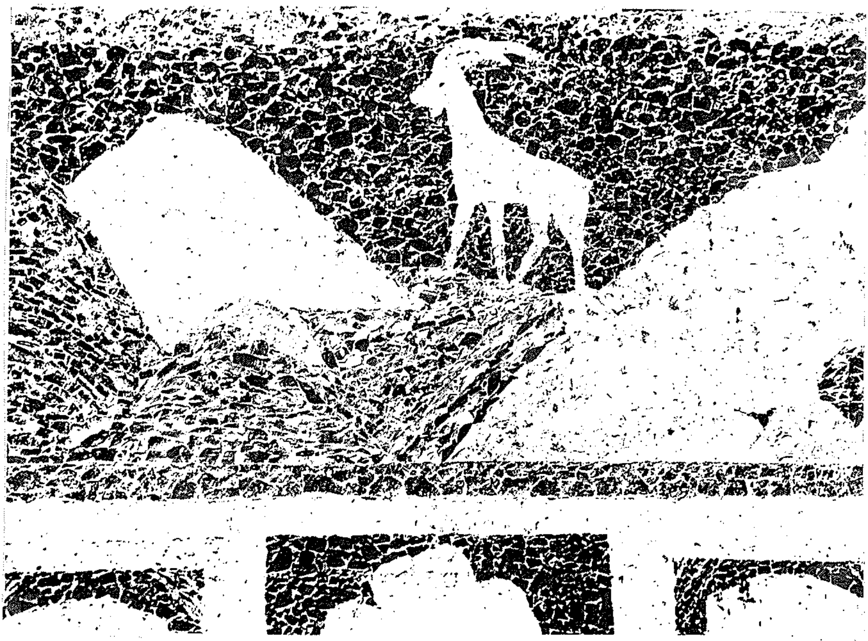

Музеј бинасынын арха дивары. Даглар башында дағ кечиси.

Гулу Хәлилов /Тәнгидчи, профессор/: - Кәлбәчәрин мәркәзиндә јерләшән бу музејдә бүтүн кечмиш тарихимизин вә мүасир һәјатымызын инчиләри топланмышдыр. Адам бу сәрвәтләрин гәрар тутдуғу отаглары кәздикчә, абидәләрлә таныш олдугча гәлби гүрур һисси илә долур. Бу музеј ән күт дујғусуз адамлары дилә кәтирмәк игтидарына маликдир.

Бу музеј Шамил гејрәтинин, Шаимл истеʼдадынын, Шамил ишкүзарлығынын бәһрәсидир. Бу мөʼчүзәли музеји "Шамил музеји" адландырмаг лазымдыр.

Давуд Дәмирли /Фәлсәфә елмләри намизәди/: - Дашы торпағындан чох олан Кәлбәчәрин һәр дашы бир тарих, һәр чешмәси бир аләммиш. Мәнә елә кәлир ки, тәкчә Кәлбәчәрин јох, бүтүн Азәрбајчанын гапысы гонагларын үзүнә бу музејдән ачылыр.

Елдар Бахыш /шаир/: - Бөјүк ел ағсаггалынын бөјүк зәһмәти баһасына јарадылмыш бу музеји кәзәндән, көрәндән сонра адамы һејрәт көтүрүр. О, бу музеји јаратмагла бир республиканын, бир дөвләтин ишини көрүб.

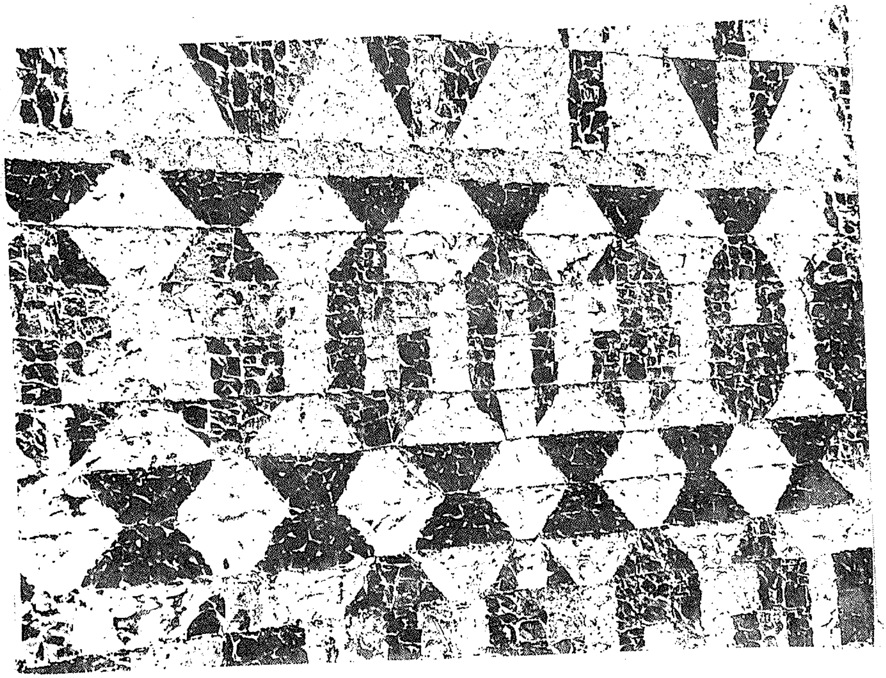

Музеј бинасынын арха диварындан бир мәнзәрә.

Елдар Рамазанов / Иншаат Мүһәндисләр Институтунда досент/: - Мән Аропанын вә бир сыра әрәб өлкәләринин музејләрини көрмүшәм. Кәлбәчәр музејин өзүнәмәхсуслуғу илә көрдүјүм сәнәт инчиләри илә мүгаисә олуна биләр.

Елмира Гафарова /Азәрбајчан Республикасы Али Советинин Сәдри/: - Музејин експонатлары илә таныш олдугда Азәрбајчан халгынын нечә әмәксевәр, онун тарихинин нечә зәнкин олдуғуну бир даһа дәрк етдим.

Әли Мәгрәби /Кеолог алим/: - Кәлбәчәр музеји бизә вә кәнч нәслимизә халгымызын кечмишини, бу күнү вә кәләчәјини өјрәдән өјани бир мәктәбдир. Рајонун бүтүн фајдалы газынтыларынын, әлван вә бәзәк дашларынын көзәл нүмунәләрини музејин һәм експонатлары сырасында вә еләчә дә онун чөл диварында көрмәк олар.

Әли Мирзәјев /Кәнчә Педогожи Институтунун профессору, филолог алим/ : - Кәлбәчәр музеји өз експонатларына көрә дүнја музејләри ичәрисиндә хүсуси јер тутмаға лајигдир. Бу музеј бүтөвлүкдә

тәбиәтин зәнкин музеји олан Кәлбәчәри бүтүн дүнјаја танытдачагдыр /елә Кәлбәчәрин өзүнү дә/.

Белә бир музејин јаранмасы үчүн беш өмүр дә кифајәт етмәзди. Шамил мүәллимин башга фәалијјәтләри илә бәрабәр, бу музеји илә дә Кәлбәчәрлиләрин ифтихары олмаға лајигдир. Бу музеј һәмишә "Шамил мүәллимин музеји" адланачаг вә Шамил мүәллмиин бу бөјүк хидмәтини нәсилдән-нәсилә јашадачагдыр.

Әлиш Ләнбәрански /Дөвләт хадими, Иттифаг әһәмијјәтли пенсијачы/: - Музеј һәјәчанлы тәәссурат јаратды. Мәнә елә кәлир ки, бүтүн бурада көстәриләнләрә өз Вәтәнинә, өз халгына, мәишәтинә вә мәдәнијјәтинә һәдсиз һөрмәтидир. Чох сағ олун ки, бөјүк һәвсәләјлә, мәһәббәтлә вә биликлә белә тәдгирә лајиг музеј јаратмысыныз.

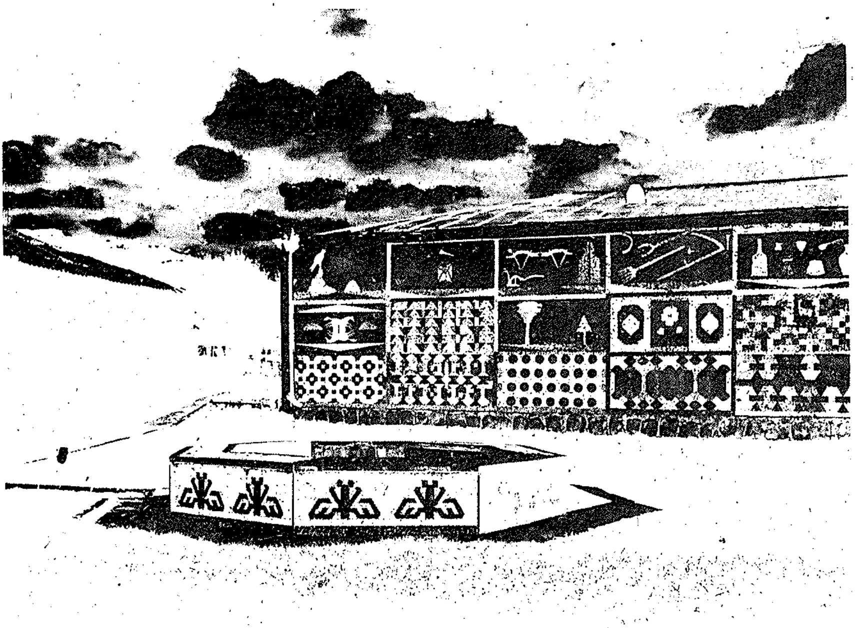

Музеј бинасынын архасында биринчи дивар вә һовуз.

Әләвсәт Ағаларов /Журналист, тәчрүмәчи/: - Мө'чүзәли, сирли сораглы Кәлбәчәр дијарында јаранан "Азәрбајчан ермитажына" һејран-һејран, бөјүк вәчдлә бахдым. "Һеч нәдән" јаранмыш бу милјончу музеј бу дағларын јүз гат, мин гат учалтмыш, халгымы-

зын кечмәкешли һәјаты һаггында көләчәк нәсилләрә зәнкин мә'лумат верир, улу бабаларымызын гејрәтини өзүмүзә гајтармышдыр.

Әлиһејдәр Һәшимов /Педогожи елмләр доктору/: - Һәр күн јүзләрлә шакирдин мүшаһидә објектинә вә тәрбијәви мә'бәдинә чеврилән, онларла милли гүрур һиссини, Вәтәнә мәһәббәт вә сәдагәтини даһа да гүввәтләндирән бу музеј өз руһ әзәмәти вә инчиләри илә тәкчә өлкәмизин дејил, һәм дә харичи өлкәләрин мәшһур алимләрини, јазычыларыны, һәмчинин дикәр сәнәт саһибләрини дә һејран гојуб.

Әһмәд Һәпијев /Нәшријјат ишчиси/:- Кәлбәчәрдә тәшкил олунан музејин иши илә һејранлыгла таныш олдум. Бураја топланан експонатлар тарихи әһәмијјәтә маликдир. Инанырыг ки, бу музејдән гијмәтли мәгаләләр вә елми әсәрләр јазылачагдыр.

Зејнал Мәммәдов /Ағдам, Кәнд тәсәррүфаты ишчиләри һәмкарлар комитәсинин сәдри/: - Кәлбәчәр музеји санки Лејлидир. Ону сејр едән һәр биримиз исә истәр-истәмәз Мәчнуна дөнүрүк. Белә бир ибратәмиз вә мө'чүзә музеји һагсыз тәгибләрә мә'руз галса да, гәлби вәтән вә халг ешги илә дөјүнән бир шәхсијјәт јарада биләрди вә јаратды. Һәм дә мәнә елә кәлир ки, бу зәнкин вә көзәл"Лејли" музеј Азәрбајчан вә күрд халгларынын тарихи достлуғуну сарсылмаз галаја чевирән бир рәмздир. Бу сәмими достлуг һәмишә карымыза чатмыш вә көләчәкдә дә она еһтијач дујачағыг.

Кәлбәчәр музеји Лејли, тамашачылар онун Мәчнунларыдыр.Бу музејдә чатмајан, һәјәтиндә Шамил Әскәровун һејкәлинин олмамасыдыр.

Зәлимхан Јагуб /Шаир/: - Дејирләр дүнјанын једди мө'чүзәси вар. Бу музеји көрәнләр бу мәшһур вә чох јајылмыш сөзә е'тираз едирләр ки, бу мө'чүзә једди дејил, сәккиздир, сәкизинчи Кәлбәчәр музејинин мө'чүзәсидир.

Һеч шүбһә ејләмирәм ки, гејрәтли вә һејрәтли адамларын намуслу әмәјини тарихә чевирән, унудулмаз, һәмишәјашар абидәсидир. Һејрәтә вә гејрәтә ешг олсун!

Зәрифә Салаһова /Азәрбајчан китабсеверләр чәмијјәти сәдринин биринчи мүавини/: - Дијарын, республиканын тарихинә дәриндән бәләдлик вә бөјүк вәтәнпәрвәрликлә топланмыш музејин уникал експозисијасына бахмагла риггәтә кәлдим. Күман едирәм ки, республиканын һеч бир музејиндә белә зәнкин топлантылар јохдур.

Зүлфү Һачыјев /Азәрбајчан Респбуликасы баш назиринин мүавини/: - Мән рајонун мәркәзиндә јерләшән, мин чүр дашларла бәзәдилмиш бинада ачылмыш тарих -дијаршүнаслыг музејинин чох надир експонатлар вә онларын вәтәнпәрвәр,көләчәк нәсилләр үчүн гајғыкеш Ингилаб Надиров, Шамил Әскәров јолдашларла, јарадычы-

лары илә таныш олдугдан сонра өзүмү Вәтәнин ән хошбәхт инсаны сандым.

Илјас Тапдыг /Шаир/: - Бу музеј өлкәмизин, һәтта дүнјанын ән надир музејләри сырасындадыр. Ән зәнкин, узаг кечмишин експонатлары илә сүсләнән бу музеј Көлбәчәри бүтүн дүнјаја севдирәчәјинә һеч шүбһәм јохдур.

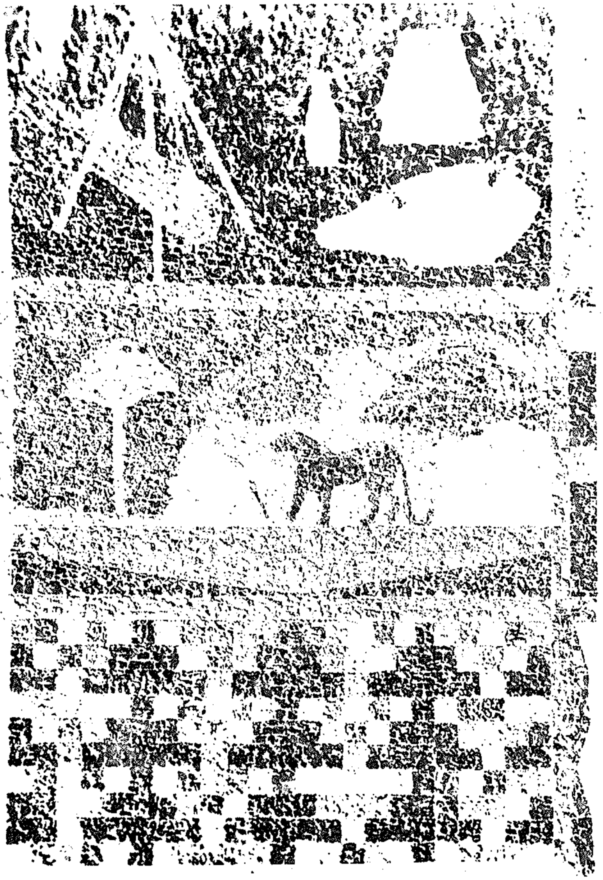

Музеј бинасынын икинчи арха диварында дашдан һөрүлмүш шор газаны, ејмә, тулуг, чатмадан асылы неһрә.

Бәбир.

Искәндәр Искәндәров /Халг Тәһсил назирлијинин әмәкдашы/: - Бу музеј мәни һејран етди. Музеј халгымызын кечмишини мәктәблиләрә өјрәтмәкдә әвәзсиздир.

Јагуб Әскәров /Һүгугшүнас/: - Кәлбәчәр музејинә баханда өзүмү нағыллар аләминдә һисс етдим. Мәним үчүн доғма вә мүгәддәс олан бу торпағын кечмишини вә бу күнүн әкс етдирән бу чанлы тарихи топлајыб елимизә, обамыза, гонагларымыза көстәрән бу музејин тәшкилатчыларына өз дәрин миннәтдарлығымы билдирирәм.

Һөрмәтли Шамил мүәллим, бир даһа, бу музеји јаратмагла нәјә гадир олдуғуну әјани шәкилдә нүмајиш етдирмишдир.

Јагуб Әһмәдов /Ағдам, совхоз директору, к.т. елмләр намизәди/: - Музејә бахаркән өз чаныны халгымызын сағламлығы уғрунда гурбан вермиш Аббас Сәһһәтин бу сөзү јадыма дүшдү:

Дәјишикдир тәрәггинин әсасы,
Әзәлдән белә гојулуб аләмин бинасы...

Дүнјанын бир чох өлкәләриндә музејләр көрмүшәм. Бу музеј ондан гат-гат көзәлдир.

Мехикода палионтоложи музеји көрмүшәм. Бу музеј ондан гат-гат зәнкиндир. Музејин јарадычысы Шамил мүәллимә ешг олсун!

Јәһја Кәримов /Профессор/: - Һазырки дөврдә бу музејин гијмәтини кәнч нәслин вәтәнпәрвәрлик руһунда тәрбијәсинә күчлү тә'сир көстәрмәсиндә, онларла сәнүк дәрсликләрлә вә чылыз дәрсләрдән чох билик вермәсиндә көрүрәм.

Мәни мүтәссир едән республиканын ән узаг кушәләриндән бириндә һечдән варын олмасы, алим-мүәллим Шамил Әскәровун фәдәкарлығыдыр. Буну јалныз вәтәнә, халга, елә вурғун олан фәдаи әмәји адландырмаг олар.

Камил Зејналов /АПИ-нин досенти/: - Инкишафда олан һәр шеј кечмишин галығы, индинин әсасы, кәләчәјин исә рүшејмидир. Бунун әсил тәчәссүмүнү сәмими, хејирхаһ, нәчиб достум, севимли шаиримизин - Шамил мүәллмин фитри исте'дадынын, кәркин әмәјинин нәтичәси олан бу музејин тимсалында көрдүм. Бу музеј, Азәрбајчан вә Күрд халгларынын сәмими достлуг рәмзидир.

Мәммәдаға Сәрдәров /Нәзарәт ишчиси/: - Кәлбәчәр рајон тарих дијаршүнаслыг музеји илә таныш оларкән көзләримә инанмадым. Мән дејәрдим, бура тәкчә музеј јох, гәрибә мө'чүзәләр аләмидир.

Мәммәд Аслан /Шаир/: - Бу дағларын јүзилликләрин амансыз чајнағында дидилиб өлмүш өмрүнү бир киши гејрәти, нечә бөјүк һүнәрлә јенидән дирилдиб ајаг үстә гоја биләрмиш. Бу иш инсан иши дејил, сөзүн һәгиги мә'насында див ишидир. Нејнәмәли, бир дәфә дә гој балдан јох, балы чәкән зәһмәткеш арыдан инсафла үрәкдолусу данышаг.

Шамил Әскәров ики илин ичәрисиндә алими дә, чобаны да һејрәтә гоја биләчәк бир иш көрүб. Бу иш инсан иши дејил, сөзүн һәгиги мә’насында, див ишидир.

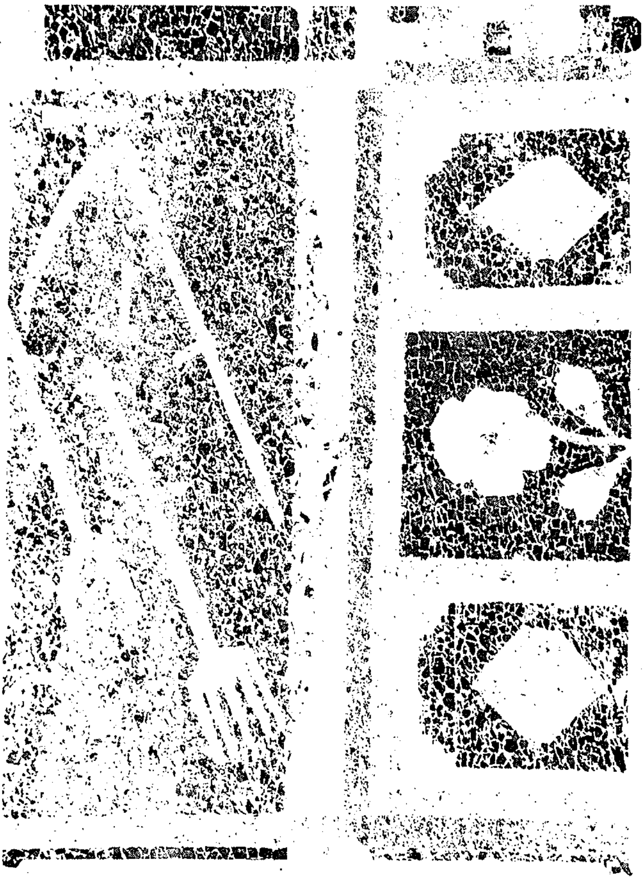

Музеј бинасынын биринчи арха диварында дашдан һөрүлмүш дәрјаз - кәрәнти, шана, јаба, күл вә с.

Мәммәд Исмајыл /Шаир/: - Кәлбәчәр тарих-дијаршүнаслыг музеји һәм бинасынын харичи көркәми илә, һәм дә експонатлары илә әсил сәнәт әсәрини хатырладыр. Азәрбајчан тарихини, тәбии зәнкинликләрини көрмәк үчүн онун үрәјинә - бу музејә бахмаг кифајәтдир.

Илаһи, бир инсанда нә гәдәр чан јанғысы, ахтарыш һәвәси вә инчә зөвг олармыш.

Ешг олсун сағлығында өзүнә гејрәтли, чәфакеш әмәји илә һејкәл гојан инсан-достумуз дағлар оғлу, шаир Шамил Әскәрова!

Муса Рәһимов /Нахчыван,Бабәк рајону/: Зәнкинлијинә һејран кәсилдим Кәлбәчәрин улу, мүгәддәс мәбәдкаһы тарих-дијаршүнаслыг музејинә.

Мустафа Искәндәрзадә /Шаир/:- Фолклорумузун зәнкинликләрини, дилимизин дадыны-дузуну, ширәсини, етнографијамызы өз варлығында сәдагәтлә јашадан, сәфалы јајлаглары, сәфалы сулары илә бүтүн дүнјаны һејрәтә кәтирә биләчәк бир гүдрәтә малик олан доғма Кәлбәчәр торпағына өз миннәтдарлығымы, онун зәнкин музејини јараданлара дәрин тәшәккүрүмү билдирирәм.

Наһид Һачыјев /Јазычы, Әмәкдар мәдәнијјәт ишчиси/: - Бу музеј сөзүн әсил мә'насында бизим торпағымыз, халгымыз, кечмишимиз вә кәләчијимиз һаггында көзәл бир симфонијадыр.

Бу симфонијаны нота көчүрән бизим көзәл шаиримиз, ел гәдрини өз чанындан артыг билән сәнәткарымыз Шамил Әскәрова үрәкдән алгыш дејирәм.

Нәби Гулијев /Игтисад елмләр намизәди, Азәрб.ССР Дөвләт План комитәсинин бөлмә мүдири/: - Кәлбәчәрдә јарадылмыш тарих-дијаршүнаслыг музеји өз ибратәмизлији илә диггәти чәлб едир, инсаны бир даһа дәриндән дүшүнмәјә сөвг етмәклә јанашы, инсанларда мүбариз әһвал-руһијјә јарадыр. Мәнчә бу музеј республикамызын инзибати рајонларында јеканә музејдир ки, Азәрбајчан вә Күрд халгларынын тарихини даһа доғру әкс етдирир.

Мәрдләрин һәдәфи дүзкүн атыбдыр,
Нәбијәм, душмәнә оху батыбдыр.
Чәк мисри гылынчы, нөвбән чатыбдыр,
Кәтир Гыратыны човлана күрдүм.

Музејин јарадылмасында чох бөјүк зәһмәти олан, республикамызын истe'дадлы алими, елимизин мүтәфәккири, агсаггалы Шамил Әскәрова өз дәрин миннәтдарлығымы билдирирәм.

Нәриман Һәсәнзадә /Шаир/: - Кәлбәчәрдә һәр даш шаирдир. Кәлбәчәри бу музејдә, музеји дә Кәлбәчәрдә кәрдүм. Јер алты, јер үстү шәфәг сачыр. Дашлардакы рәнкләрин һимни гулағымда сәсләнир. Бәлкә Кәлбәчәр бәшәријјәтин бешији олуб. Бәлкә ән гәдим мәдәнијјәт вулканлар алтда галыб.

Нәсиб Нәбиоғлу /Шаир, ССРИ Дөвләт Харичи Туризм Комитәсинин баш инспектору/: - Әзизим Шамил! Белә көзәл музеј јаратмагла халга елә бир хејир вермисән ки, буну анчаг бу дағларын сәнин кими дағ дөзүмлү, дағ гејрәтли оглу еләјә биләр.

Ничат Микајылзадә /Тибб елмләр намизәди/: - Бу музеј тәкчә кәлбәчәрлиләрин јох, бүтүн республикамызын фәхридир. Музејдәки халг ојунлары вә ән'әнәләри мараглыдыр вә һеч бир музејдә беләмакетләр јохдур.

Рәфигә Мустафајева /Педогожи елмләри доктору/: - Ики саат әзәмәтли дағларын сәмаларла пычылдашдығы бу улу јурдун гәһрәманлыг кечмишинин, индисинин салнамәсини һәјәчанла, үрәк дөјүнтүсү илә, мәһәббәтлә вәргләдик. Дүнјанын мәшһур музејләриндә тә'сирләнмишдим, фикрә далмышдым, мүхтәлиф һиссләрин чахнашығында галмышдым. Лакин беләтәмизләнмәмишдим, белә башдан-ајаға нурланмамышдым. Вәтәни бөјүк мәһәббәтлә севмәк будур.

Кәлбәчәр музејини јарадан - бу өлмәз дастаны јазан Дәдә Шамилин Вәтән мәһәббәти илә алышыб-јанан һәрарәтинә гызындыг.

Дүнја шөһрәтли Ермитаж, Бакынын, Москванын, Бејрутун, Дәмәшгин мәшһур музејләриндә дә тә'сирләнмишдим, фикрә далмышдым. Лакин белә тәмизләнмәмишдим, белә башдан-баша нурланмамышдым.

Рәшид Көјүшов /Азәрб. ССР ЕА Тарих институтунун шө'бә мүдири/: - Адам о вахт хошбәхт олур ки, онун зәһмәтини ел гијмәтләндирсин. Зәһмәти олан шәрәфинин бир нөв тәсибчисинә чеврилсин. Бу быхымдан Шамил мүәллим өз шәрәфли мәгсәдинә наил олмуш вә о, бу музејлә республикамызда өз адыны әбәдиләшдирмишдир. Каш биз һамымыз Шамил мүәллимә охшајајдыг.

Рәшид Маһмудов /Азәрбајчан Республикасы Дөвләт Мәтбуат комитәсинин сәдри/: - Кәлбәчәр музејинин јарадылмасы, онун зәнкин тарихимизи тәсдиг едән, халгымыза чатдыран надир експонатлары, бөјүк әмәјин, фәдәкарлыгын, һәгиги вәтәнпәрвәрлијин ән парлаг ифадәсидәр.

Музејин "атасы" олан, ону гәлбән севиб, гызғын еһтирасла тәблиғ едән Шамил Әскәров јолдаша өз дәрин миннәтдарлығымызы билдиририк.

Сабир Јусифов /Азәрбајчан Рабитә назиринин муавини/: - Халгын тарихини әкс етдирән бу надир експонатлар һәр бир кәсин гәлбини гүрурландырыр.

Шамил мүәллим өз шәрәфли зәһмәти илә Кәлбәчәри вә Азәрбајчаны дүнјаја танытдырыр. Сағ олун! Вар олун!

Сабир Рүстәмханлы /Шаир/: - Бу музејә бахандан сонра Кәлбәчәрин - Азәрбајчанын бу тәкрарсыз кушәсинин адамларынын јүксәк нәчиблик вә көзәллијинин, бу торпағын гајнар чешмәләрә бәнзәр илһамлы саз вә сөз вурғуну олан оғулларынын гәһрәманлыг руһунун көкү, гајнағы бизә бир даһа ајдын олур.

Бу музеј халгын мәишәтинин, тарихинин, јарадычы әмәјинин мө'чүзәсидир.

Бу музејин тәмәл дашыны гојан гәләм достумуз Шамил Әскәров бир өмрә шөһрәт ола биләчәк бир иш көрүб вә чамаатын үрәјиндә өзүнә һејкәл учалдыб.

Садыг Муртузајев /Абшерон рајон партија комитәсинин биринчи катиби/: - Бу күнкү вә кәләчәк нәсилләр үчүн музејин тәрбијәви тә'сирини һеч бир васитә әвәз едә билмәз. Музејин јарадычы устады Шамил Әскәров тајы-бәрабәри олмајан бир абидә јаратмышдыр.

Салеһ Салеһзадә /Шаир, "Хәзәрфилм" халг киностудијасынын режисору/:-

Мин бир сораг верир гәриләләрдән,
Нуруна гәрг едир уча дағлары.
Бу һикмәт дүнјасы, нәғмә бешији
Пирдими, елә һеј кәлир зәввары.

Бир музеј јаратдын бөјүк зәһмәтлә,
Нагыл дүнјасыдыр о башдан-баша,
Адын чәкиләчәк һәр вахт һөрмәтлә,
Ај Шамил мүәллим, сәни јүз јаша!

Сәлим Әзимов /Ағдам р.н. Новрузлу кәнди/: - Әкәр дүнјанын мәдәнијјәти үзрә һәр һансы сәрки, јарыш кечирилсә Кәлбәчәр рајону јеканә музеји илә орада иштирак едәр вә биринчи јери тутар.

Сирус /Журналист/: - Мән бу музејин отагларыны кәзә-кәзә бурада топланмыш мүхтәлиф әшјалара, сәнәдләрә, тәбии сәрвәт нүмунәләринә баха-баха өзүмү дәрк елә дијим үчүн һөкмән архајын бир вахтда бураја гајыдачағымы гәт етдим.

Сөһраб Таһир /Шаир/: - Бу музеј гәдим кечмишимиз, бу күнүмүз вә сабаһымыз һаггында кәләчәк нәсилләрә ән зәнкин, мә'сул һесабатдыр.

Татјана Флоровна /Москва Дөвләт университетинин профессору/: - Рајонун тәбиәти, мәишәти, адамлары барәдә експозисијасы бөјүк мәһәббәтлә јарадылмыш вә нәзәр-диггәти чәлб едән музеји илә кәлбәчәрлиләр фәхр етмәјә һаглыдылар.

Фејруз Мустафајев /Азәрб. Аграр Сәнаје Комитәсинин мүавини/: - Кәлбәчәр музеји өз халгына бөјүк мәһәббәти вә һөрмәти олан адамларын гәлбинин чанландырылмасы наминә көрүлән ишләрин бөјүк вә чанлы тимсалыдыр. Бу музејә бир дәфә бахмагла о гәдәр

бөјүк тәсәввүр јарадыр ки, ону гәләмә алыб сөзә чевирмәкдә чәтинлик чәкирсән.

Бүтүн чаны вә ганы, халг ешг-мәһәббәти илә бу ишдә бөјүк фәалијјәти олан Шамил мүәллимә даһа бөјүк мүвәффәгијјәтләр вә сәадәт арзулајырыг.

Фиридун Шимшәк /Физика-ријазијат елмләр намизәди, досент, ел шаири/: -

Кәлбәчәр музеји көзәл бир пәри,
Дејирсән ипәјә, шала бүрүнүб.
Өзүндә чәм едиб көзәлликләри,
Һүсну Зүлејхадыр ала бүрүнүб...
Дәлидаг сәркијә гојуб варыны,
Шамилинә вериб сирр ачарыны.

Хасполад Мирзәјев /Ағдам, Ашыг Валеһин нәтичәси/: - Индијә кими нағылларда, һекајәләрдә ешитдијим бүтүн әфсанәләрин олмуш нишанәләрини бу музејдә көзләримлә көрдүм. Мән белә күман едирәм ки, бу гәдәр кениш мә'луматлы музеј һеч һарада јохдур.

Хәлил Рза /Шаир/: - Кәлбәчәр јурдшүнаслыг музеји бүтөв бир идрак хәзинәсидир. Ики саат кәздим, тамаша гылдым, зөвг алдым дојмадым. Бу хәзинәни там гавраја билмәк үчүн ики саат, ики күн, ики һәфтә аздыр.

Бинасы 2 миндән чох даш нөвү илә сүсләнмиш, ичәрисиндә даһа чох надир дашлар бәрг вуран Кәлбәчәр јурдшүнаслыг музејинин јараныш бир даһа сүбут едир ки, бу күнки чағдаш совет Азәрбајчаны резенанс чағларыны јашајыр.

Худаверди Һәсәнов /Кәнд тәсәррүфаты елмләр намизәди/: - Кәлбәчәр музеји одлар јурдунун бир кушәсинин музеји дејил, она дүнја шөһрәти газандыран дүнја әһәмијјәтли музејдир.

Худу Мәммәдов /Азәрбајчан ЕА мүхбир үзвү/: - Кәлбәчәр музејинин үмумиләшмиш халг әһәмијјәти олачаг. Музејин һәр бир бөлмәси ајрыча бир музејин әсасыны гоја биләр. О, бир елми мәркәз кими кечмишимизи өјрәнмәк үчүн әлимиздән тутачаг.

Мәни чох севиндирән вә дүшүндүрән мәсәләләрдән бири дә бу ишин Шамил мүәллимә тапшырылмасы олду. О, кечмишимизин гијмәтләрини бизә гајтармаг, Кәлбәчәрин нәлијини танытмагда әвәзсиз хидмәти олан бир вәтәндашдыр.

Һачыаға Әһмәдов /Бакы, һөмкар ишчиси/: - Чох өлкәләр кәздим. Анчаг Кәлбәчәр тарих -дијаршүнаслыг музеји кими бир чанлы музеј дүнјанын һеч бир дијарында јохдур. Бу музеј Азәрбајчан

халгыны, Кәлбәчәр рајонуну, Күрд халгыны бир даһа дүнјаја танытдырды.

Һәбибуллаһ Әфәндијев /Азәрбајчан К.Т. назирлијиндә шө'бә рәиси/: -

Һ ејранам ме' марынын исте' дады, јаддашына,
Бәнзәдибдир заһири јалчын гаја гаш -дашына.
Һ әр салон назлы кәлин, тој күнү өвлад сајағы.
Әшјанын һәр бириси халгыма арха дајағы.
Халгына хор бахана зағлы гылынч, гырмачдыр.

Һикмәт Маһмуд /Кеолог алим, шаир/: -

Чаһ-чәлаллы гаш-даш олсун бу музеј,
Музејләрә гардаш олсун бу музеј.
Әсирләрдән хәбәр верән әсәрдир,
Милјон илә сирдаш олсун бу музеј.

Бөјүк зәһмәтлә, алын тәри илә бу музеји учалдан, ону халгымыза бәхшиш верән, севимлимиз вә достумуз Шамил Әскәрова әбәди миннәтдарыг. О, јахшы мәдәнијјәт ишчиси, тикинти мүтәхәссиси, алим, шаир, ријазијјатчы вә кеолог олмагла јанашы, инсанлыг зирвәсини фәтһ етмиш көзәл вә көврәк үрәкли бир инсандыр.

һүсејн Күрдоғлу /Шаир, елмләр намизәди/:-

Кәлсин ифтихарла гој бахсын елләр;
Севинсин гочалмыш әсрләр, илләр.
Өпүлүб гызыла тутулсун кәрәк,
Бу дастан музеји јарадан әлләр.

Јарат, әзиз Шамо, әлин вар олсун,
Дагларын вар олсун, елин вар олсун.
Бу бөјүк һүнәрин көврәлтди мәни,
Даша да дил верән дилин вар олсун.

Һүсејн Һәсәнов /Лачын гәзетинин редактору/: - Сорағыны ешитдијим Кәлбәчәр музејини ахыр ки, көрдүм. Белә бир мө'чүзәни анчаг инсан јарада биләр, лакин ән бөјүк инсан. Бурада кечмишин улулуғуна инаныр, индинин бөјүклүјүнү тәсдиг едир, кәләчәјин үзүлмәзлијини көрүрсән.

Бир дә бурада бу музеји јарадан бөјүк инсанын - Шамил Дәлидағын јурдуна, инсанлара, халгына вурғунлуғунун шаһиди олдуг. Онун да шаһиди олдуг ки, халг өз оғлуну - бөјүк инсаны - Шамили нечә севир

Белә музеји јалныз Шамил јарада биләрди.

Чимназ Әлијева /Ағдам р. Мәдәнијјәт шө'бәсинин мүдири/:- Бу көзәл абидә - музеј мүгәддәс зијарәткаһдыр. Бу музеј республикамызын фәхри сајылачаг сәвијјәдәдир.

Чәмил Һәсәнзадә /Азәрбајчан Республикасы Назирләр кабинетинин әмәкдашы/: - Бу музејдә гајғы вә сәлигә илә топланмыш експонатларла јахындан танышлыг улу, кечмишимизә еһтирам һиссини сон дәрәчә күчләндирир, халгын зәһмәтинә сәчдә етмәјә чағырыр. Музејин тарихи вә тәрбијәви әһәмијјәтинин мә'насыны бир нечә сөзлә демәјә ачизлик чәкирәм.

Музејин тәшкилатчысы, тәртибатчысы вә ме'мары, әкәр белә демәк мүмкүнсә,Шамил Әскәров һаггында ону дејә биләрәм ки, о, бу нәчиб ишә сәрф етдији әмәклә өзүнүн мә'нәви камиллијинә, өзүнүн һәгиги "мән"инә говушмаг үчүн чох чәсарәтли аддым атмыш вә она наил ола билмишдир. Әһсән!

Шамил Аллаһвердијев /Кеолог, елмләр доктору/: - Кәлбәчәр музејинин јарадылмасы, республикамызын мәдәни һәјатында чох әламәтдар бир һадисәдир... Музеј һәм дә Кәлбәчәрин зәнкин фајдалы газынтылара малик олдуғуну әкс етдирән кеоложи музејдир.. Бурада тарихи, археолокија, халчачылыг, етнографија, инчәсәнәт вә с. елм саһәләри үчүн вачиб олан чох оржинал материаллар топланмыш вә онлар өз тәдгигатларыны көзләјир.

Музејин јарадылмасыдна көзәл инсан, шаир, инчә зөвгә малик олан Шамил Әскәровун ролу бөјүкдүр.

Шикар Әлијев /К.Т. елмләри доктору, профессор/: - Кәлбәчәрдә тарих-дијаршүнаслыг музејинә бахдыгдан сонра илк дәфә дүнјада нә гәдәр зәнкин дијар ола биләчәјини вә инсанын мәһәббәтинин дәрәчәсини дәрк етмәјә башладым.

Шамил Әскәров елә бир мәбәд јаратмышдыр ки, онун кәркин әмәјинә гибтә етмәјә билмирсән. Бәли, белә музеји Шамил јарада биләрди, ешг олсун!

Һөрмәтли охучулардан рича едирәм ки, бу рә'јләрдә адымын да чәкилдији бә'зи јерләрин чап едилмәсини гејри-тәвәзөкар олдуғум кими гијмәтләндирмәсинләр. Мән, әввәлләр дәфәләрлә музеј һаггында олан рә'јләри гәзетләрдә чап етдирирдим. Лакин, мәним адым чәкилән јерләри бирчә дәфә дә олсун гәзетләрә вермирдим. Бу рә'јләрин бир нечәсини гыса шәкилдә бу китабда кетмәсини она көрә гәрара алдым ки, гој гәдирбилән охучулар, ел-обамыз билсин ки, кәр

нечә биз музејимиз ермәни чәлладлары тәрәфиндән шәhид олмушдур. Музејин hаггында кениш китаб чап етдирмәјә имкан олмадыса да, күман едирәм ки, өзиз вә чох еhтирамлы охучулар бу рә'јләри охудугда ајдын тәсәввүр јарада биләчәкдирләр вә үрәкдән hејифсизләниб ермәни гулдурларына нифрәтләрини чошгун селә дөндәрәчәкдир.

Көлбәчәр музејинин јарадылмасында рајон ичтимаијјәтинин мәнә көстәрдији көмәкдарлығы, бу саhәдә мәктәблиләрин фәдакарлығыны, Ингилаб Надировун, Саhиб Әкбәровун, Әли Казымовун, Әләмшаh Чәфәровун, Аллаhверди Шириновун вә бир чох башгаларынын гајғысыны миннәтдарлыгла јад едирәм.

ШАҺИД МУЗЕЈ

Бакы шәһәриндә јаранмагда олан үчүнчү Кәлбәчәр тарих-дијаршүнаслыг музеји һәм дә дағыдылан биринчи вә ермәни гулдурлары тәрәфиндән зәбт едилән шәһид музејин шаһидидир. Бу музејдә һәмин музејләрдән хејли мә'лумат өјрәнмәк олар.

Јени музејдә мис габлар, тохучулуг әшјалары, халча, фармаш, дуз торбасы, асмалыг, парча үзәриндә тикмәләр, рәнкарәнк Кәлбәчәр дашлары, шәһид музејин фото-шәкилләри, 100 илдән чох јашамыш гочаларын фотолары, јандырма үсулу илә тахта үзәриндә ишләнмиш портретләр вә башга әшјалар вардыр. Бүтүн Кәлбәчәр гачгынлары әлифба сырасы илә адбаад, кәндбәкәнд вә инди һансы јерләрдә мәскунлашдыглары барәдә бу музејә мә'лумат топланмышдыр. Һәтта, музејдә гачгынлыг дөврүндә дүнјасыны дәјишән кәлбәчәрлиләрин учоту да апарылыр.

Кәлбәчәр дашларындан һазырланмыш мүхтәлиф фигурлар, сандыгча, китаб вә с. Дәлидағын вә Муровдағын музејдә олан јадикарларыдыр. 3 минә гәдәр әшјаларын олмасына бахмајараг јер олмадығындан биз һәлә бир синиф отағында фәалијјәт көстәририк. Белә гәрара алмышыг ки, експонатларын сајы 5 минә чатанда музејин ачылышыны тәшкил едәк. Һәм дә үмид едирик ки, торпагларымыз ермәни ишғалчыларын тапдағындан хилас едиләчәк вә јени музејимизин ачылышы Кәлбәчәрдә олачагдыр.

Кәлбәчәр тарих-дијаршүнаслыг музејинин ачлышы о заман бөјүк бир бајрам шәнлијинә чеврилди. Ачылыш мәрамисиндә 8 миндән артыг кәлбәчәрли вә 200 нәфәрдән чох гонаг иштирак едирди. Академик Акиф Әлизадә, Академијанын мүхбир үзвү Худу Мәммәдов, танынмыш алим вә дөвләт хадими Рафиг Зејналов, бөјүк шаир Хәлил Рза, Ағдамын зәка күнәши сајылан Зејнал Мәммәдов, шаир, алим Фирудин Шимшәк, кеолог алимләрдән Шамил Аллаһвердијев, Ибраһим Бабајев, Әли Мәгриби, Кавус Макулу вә бир чох башгалары гонаглар сырасында иди. Ачылыш мәрасиминин рәсми һиссәсиндән сонра рајон мәдәнијјәт евинин өзфәалијјәт коллективи вә Кәлбәчәр ашыглары гаранлыг дүшәнә кими јадда галан концерт вердиләр. Кечә ашыг Әһлиман Ашыг Алынын "Иран сәфәри" дастаныны мәһарәтлә динләјичиләрә чатдырды.

Торпагларымызы вәһшиләрин пәнчәсиндән хилас етдикдән сонра Кәлбәчәрдә јени музеј ачмаг бизә гисмәт олса бу мәрасим он гат, јүз гат даһа мә'налы бајрама чевриләчәк. Биз бу инамла вә бу үмидлә јашамагла индидән һөрмәтли охучулары, әввәлки музејин

ачылыш иштиракчыларыны јени музејин ачылышы тəнтəнəсинə дəвəт едирик.

Кəлбəчəрин шəһид олан музејиндə 12 ил чалышдығымыз дөврдə əввəлдəн ахыра кими музејдə кедəн ишлəри, кимлəрин нечə көмəк көстəрдијини ше'рлə өз күндəликлəримə јазырдым. Белə бир нијјəтим вар иди ки, музејин тарихи кими һəмин јазылары нə вахтса чап етдирим. Əфсуслар олсун ки, бу күндəликлəрим һамы мəнфур дашнагларын əлинə кечди вə шəһид олду.

Инди үчүнчү шаһид музеји јаратдығымыз дөврдə дə күндəликлəримдə ше'р шəклиндə гејдлəр апарырам. Бу јазыларын бир күн јени музејин тарихи олачағы үмидиндəјəм. Күндəлијимдə өз əксини тапан бу јазыларын јалныз бир гисмини бу китабчада чап етдирмəји лазым билдим. 1993-чү илин апрелин əввəллəриндə Кəлбəчəр ишғал олдугдан сонра бир мүддəт өзүмə кəлə билмəдим. Башымыза кəлəн мүсибəтлəр һаггында јүзлəрлə ше'рлəр јаздым. Кəлбəчəр дағларына, булагларына, музејə, китабханама, Истисуја, кəндлəрə чохлу хəјали мəктублар јаздым. Нəһајəт, өзүмү əлə алыб никбин руһла, үмид вə инамла јашамағы, дəрдлəрə синə кəрмəји вə јени бир музеј јаратмағы гəрара алдым. Анд ичдим ки, Аллаһын көмəји, вəтəнпəрвəр адамларын гајғысы илə нечə чəтинлијə раст кəлсəм дə, ирадəмə вə тəчрүбəмə күвəниб үчүнчү Кəлбəчəр музеји јарадым. Əлбəттə, үрəјим истəдијим сəвијјəдə һəлəлик нəзəрдə тутдугларыма там наил ола билмəмишəм. Бунун исə објектив вə субјектив сəбəблəри вардыр. Кəлбəчəрлилəрин һамысынын гачгын олмасы, ев-ешиклəринин, вар-дөвлəтлəринин дүшмəнə галмасы онларын музејин тəшкилинə көмəк етмəлəринə имкан вермир. Дөвлəтимизин мүһарибə шəраитиндə јашамасы, буна көрə дə игтисадијјатымызын гајдасында олмамасы онун музеј тəшкилинə вəсаит ајырмасына мүмкүнсүз едир. Бу сəбəбдəн биз јени музеји хејирхаһ вə музеј əһəмијјəтини гијмəтлəндирə билəн бир нечə адамын гајғысы, əсасəн хəтир-һөрмəтə вə кəркин əмəјин һесабына тəшкил едирик.

Јени музеји тəшкил едəчəјимə вичданым гаршысында вə хəјалəн кəлбəчəрлилəр гаршысында анд ичдијим күн күндəлијимə белə бир ше'р јаздым.

ДИРИЛДИМ КӨРƏК

Унуда билмирəм əсла бирчə ан,
Гудурмуш дүшмəнə галан музеји.
Шөһрəти адыны етмишди дастан,
Јағылар ејлəди талан музеји,

Верирди ән гәдим тарихдән сораг,
Олмушду гәлбләрдә түкәнмәз мараг.
Бачармаз бу дәрди бичсин мин ораг,
Вәһшиләр ејләди јалан музеји.

Он мин рәнк чаларлы дашлары варды,
Гышда да дејирдин күллү баһарды.
Хәјанәт баш верди, гәним апарды
Гәдәрсиз әшјајла долан музеји.

Үмидим Аллаһдыр, андым дуз-чөрәк,
Шамил Дәлидағам, һөкм едиб үрәк;
Бир дә әлләримлә дирилдәм кәрәк
Кәлбәчәрдә шәһид олан музеји.

Бакы, 01/IX-93 , Күндәлик, 1993, вәрәг - 84.

Бу күн дә үрәјимин бу һөкмү алтында ишләјирәм. Јени музејин тәшкилиндә музеј ишчиләриндән Рејһан Чәфәрова, Зејнәб Сәлимова, Фаиг Имранов, Тәзәкүл Мәһәррәмова, Сәнубәр, Елминаз Көзәлова вә башгаларынын әмәјини хүсуси илә гејд етмәк истәрдим. Һејфләр олсун ки, әмәк һаггы һеч јол пулуну да өдәмәдијинә көрә бу ишчиләрин бир чоху музејдә өз фәалијјәтләрини давам етдирә билмәдиләр.

СЫФЫРДАН БАШЛАНАН МУЗЕЈ

Дүзәлдирик һәр күн експонатлар,
Бу ишин гәдәрсиз чәтинлији вар.
Ше'рлә, шәкиллә халг ојунлары
Һәдсиз сә'ј едирәм јарансын бары.
Кағыз да, картон да, рәнкдә тапылмыр,
Һеч ким дә бу ишә бир чарә гылмыр.
Фәгәт, чалышырам иш дајанмасын,
Нијә белә ишә үрәк јанмасын.

Бакы, Күндәлик - 9/XII-93, вәрәг - 116.

КӘЛӘЧӘК МУЗЕЈ ҮЧҮН

Чохлу кағыз кәсдик, шәкил дүзәлтдик,
Ишләсәк башымыз олачагды дик.
Чалышмагла музеј әшјаjла долар,
Халга хидмәт етсән үзүн ағ олар.
Аздыр баша дүшән бу һәгигәти,
Чохунун сөзүјлә тәрсдир нијјәти.
Дүзлүкдән дәм вуруб әјрилик едир,
Үрәкләри сөкүб, гәлбләри дидир,
Әшја топлајырам пулсуз-парасыз,
Әкәр мән олсајдым гәлби јарасыз,
Бәлкә киришмәздим бу ағыр ишә,
Һамыја дөнсәјди әмәк вәрдишә,
Индики баһалыг, гытлыг олмазды,
Гәлбләрә бу гәдәр дәрд, гәм долмазды.

Бакы, Күндәлик - 22/XII-93 вәрәг - 134.

БЕЛӘ КЕЧИРДИК ВАХТЫ

Сыфырдан башладығым музејдә чох ишләдим,
Әшјаларын сајыны чохалдыб чешидләдим.
Кағыз кәсдим, күл кәсдим, низамладым лөвһә дә,
Рејһан һеј јапышдырды, биз ишә кәлдик һәдә.
Дилбәр һәрфлә рәгәм кәсмәк ишинә бахды,
Ишин сонуна кими белә кечирдик вахты.

Бакы, Күндәлик - 23/XII-93 вәрәг - 135.

СӘККИЗ ТИКМӘ

Кәлбәчәр тикмәләри кәздирдим чохдан бәри,
Ағ үстүндә күл-чичәк, ики атын тәсвири,
Белә сәккиз тикмәни тикибди Зәһра бачы,
Онлары гыјды мәнә, олду музеј әлачы.
Бүтүн Кәлбәчәрлиләр белә һәрәкәт етсә,
Шәһид олан музејин гәлбән һајына јетсә,

Кәлбәчәрин бир јени музеји чыхар үзә.
Бу чәтин ишдә гатыб мән кечәни-күндүзә,
Дејирәм Кәлбәчәрин гој тарихи итмәсин,
Гачгынлыг гисмәтијлә тарихимиз битмәсин.
Дашнаглардан, шүбһәсиз торпаглары алачаг,
Биз јени бир Кәлбәчәр, јени кәндләр салачаг.
Јенә бизим олачаг Дәлидаг, Муров, Кејти,
Аллаһ баша јетирәр бу арзуну, нијјәти.
Јенә бизим олачаг көзәл, зүмрүд јајлаглар,
Буз булаглар, јолаглар, әсрарәнкиз ојлаглар.
Јенә бизим олачаг бүтүн ахар-бахарлар,
Инди елсиз-обасыз сызылдајыр о дағлар.

Бакы, Күндәлик - 24/XII-93, вәрәг - 136.

НАМИГ ШЫХӘЛИЈЕВИН МУЗЕЈӘ ҺӘДИЈЈӘСИ

Бир сипиртли кардон, бир галын фанер,
Намиг көндәрибди, сән она ад вер.
Јахындан танышыг көһнә дост кими,
Гәлби охумағын олуб һәкими,
Мәни илкән көрүб телевизорда,
/Бузовна кәндиндә, бахырмыш орда/.
Кәлиб тапды мәни он доггузунда,
Кетдик Бузовнаја, пак гәлб вар онда.
Онда да һәдијјә верди музејә,
Хош баһар кәтирди гышда гузејә.
Бир кардону кәсдик ијирми јерә,
Сонра бир әшјаја дөнәчәк һәрә.
Һәлә кәсмәмишик галын фанери,
Кәсилиб он сәккиз олачаг бири.
Дүнја хали дејил, шүкүр, мин шүкүр,
Гәлбимдә Намигә етдим тәшәккүр.

Бакы, Күндәлик - 24/XII-93,
вәрәг - 137.

ИШ ЈЕРИНДӘ

Әшјалар дүзәлтдик тәзә музејә,
Пул јохдур, мөhтачыг инди hәр шејә.
Музејдә ишләјән кадр да јохдур,
Чүнки башга јердә мәвачиб чохдур.
Диләнчи пајыдыр музејдә мааш,
Бу ишә, доғрусу галырам чаш-баш,
Фәгәт, јенә кәркин чалышмагдајам,
Музеј дејиб јаныб алышмагдајам.
Буна дост севиниб, надан күләчәк,
Гијмәти верәчәк, јалныз кәләчәк.

Бакы, Күндәлик N 1
04/I-94, сәh.19

ИШ КҮНҮ ОЛМАСА ДА

Кәлмишәм иш јеринә, әлләширәм сәhәрдән,
Кәсирәм, дүзәлдирәм, лап дүшмүшәм тәhәрдән.
Тәкәм, hәрдән јорулуб, башлајырам јазыға,
Ирәли апарырам иши гој сачсын зија,
Сөз вермишәм музеји кәрәк дирилдәм өзүм,
Бундан өтрү Аллаhым мәнә верибди дөзүм.

Бакы, Күндәлик N 1 8/I-94, сәh.19

ИШ ЈЕРИНДӘ

Әшјалар дүзәлдирик ахшама гәдәр,
Шүкүр , зәhмәтимиз кетмәди hәдәр,
Фәгәт, ишчи аздыр, әмәк hаггы аз,
Пулсуз експонат, јох ,белә олмаз.
Буна бахмајараг кедәчәкдир иш,
Зәhмәт мәнә олуб әввәлдән вәрдиш.

Бакы, Күндәлик N 1
18/I-94, сәh.46

ИШ ЈЕРИНДӘ

Експонат јаратмаг бизә олубду пешә,
Мәнә гисмәт олубду ағыр зәһмәт һәмишә.
Фәгәт, елин јолунда чох хошдур лап изтираб,
Һәр чүрә чәтинлијә борчлујам ејләјәм таб.
Кәлбәчәрин тарихи бу музејдә јараныр,
Һадисәләр елә бил дарагларда дараныр.

Бакы, Күндәлик N 1, 20/I-94, сәһ.52

ХАЛИДИН ҺӘДИЈЈӘЛӘРИ

Оғлум Халид верди јубилеј пуллары,
Музеј әшјасына дөндәрим бары.
Бир дуз торбасы дә һәдијјә етди,
Бунунла музејин дадына јетди,
Халид оланыны вериб музејә,
Үзүм ел ичиндә ағ олсун дејә.
Чохлу фото, кардон, бир чох әшјалар,
Халидин адындан бу музејдә вар.

Бакы, Күндәлик N 1, 11/II-94, сәһ.84

СЫФЫРДАН МУЗЕЈ

Доғрајыб, јапышдырыб, дүзәлдирәм, јазырам,
Бир јени музеј үчүн һәр зәһмәтә һазырам.
Бәли, башламышыг сыфырдан музеј,
Ганы гијмәтинә тапылыр һәр шеј.
Дајаныб үз-үзә санки даш-гаја,
Артыг дүзәлтмишик алты јүз әшја.

Бакы, Күндәлик N 1, 01/III-94, сәһ.134

Јени музејә көмәк үчүн ајры-ајры адамлара ашағыдакы мәзмунда мәктуб јазыб көндәрдим.

ЧОХ ҺӨРМӘТЛИ
ВӘТӘН НАМЛЫ, ЕЛ НАМЛЫ,
КӘЛӘЧӘЈӘ ИНАМЛЫ
ИНСАНЛАРДАН ХАҺИШИМ:

1. Маарифдә оланда
Көзәл мӯзеј јаратдым.
Рәфләр тамам доланда,
Дедим, диләјә чатдым.
Марагында јатдылар,
Мән кетдим дагытдылар.

2. Јенә ағыр зәһмәтлә
Дағлар, дашлар аранды.
Гәтијјәтли нијјәтлә
Зәнкин музеј јаранды.
О да галды дашнаға,
Табламырам бу дağа.

3. Бәлә гәрара кәлдим.
Јени музеј дүзәлдим.
Архаланым әмәјә,
Арзу күлү битәчәк,
Мәрдләр јетсә көмәјә,
Диләк баша јетәчәк.

4. Дағылан Кәлбәчәрә
Музеј тарих олачаг.
Итмәјиб наһаг јерә,
Ады-саны галачаг.
Будур етдијим хаһиш:
Көмәк верин, кетсин иш.

Дәрин еһтирамла,
Үлви саламла:
Сизин Шамил

МУЗЕЈДƏ

Даһа чəкмəк олар музеј адын да,
Зəһмəтин көрүрəм, бахыб дадында.
Мин сəккиз јүз əшја артыг əлдəдир,
Ишлəр каһ ахсајыр, каһ јеј ин кедир.
Бирисинə дөвлəт вермəјиб пара,
Габағым дирəниб санки дивара,
Алгыш дост-таныша, алгыш Елдара,
Онлара кувəниб јарырам дивар,
Иншаллаһ, бу музеј олар бир вүгар,
Аллаһ көмəјијлə зəнкинлəшəчəк,
Онун көлкəсиндə чан əллəшəчəк.
Иншаллаһ, дөнəчəк Кəлбəчəрə дə,
Тој-бајрам олачаг хан Тəртəрə дə.
Иншаллаһ, музеји ачарыг орда,
Гадир Аллаһ гојмаз бир ели дарда.

Бакы, Күндəлик N 2 , 03/VIII-94, сəh.107

ƏЗИЗ ВƏ ҺӨРМƏТЛИ ҺƏСƏНОВ ЕЛДАР

(мəктубдан бир парча)

Əввəлчə аловлу, үлви саламлар!

Дүшүндүм, дүшүндүм, хəјалə далдым,
Бу нијјəтлə белə гəрара алдым:
Итир, Кəлбəчəрин тарихи итир !
Ирадəм, өзүнү дадыма јетир.
Шамил, руһдан дүшмəк сəнə ејибдир.
Маарифдə көзəл музеј јаратдын,
Дағытдылар, нə вахт бəлаја чатдын.
Јени музеј гурдун он ики илə,
Ону да дашнаглар гəрг етди селə.
Дəрјады о зəнкин музејин дəрди,
Бу дағ бојда дəрдə таблајан нəрди.
Үрəјим һөкм етди: - Ешид, еј Шамил!
Өмрүндəн галыбса əкəр нечə ил,

Ону да сәрф ејлә музеј ишинә,
Кәлбәчәр тарихи јарансын јенә.
Бәлкә дә чохлары буна күләчәк,
Балыг билмәсә дә, халиг биләчәк.
Агилләр дујачаг сән нә едирсән,
Биләчәк чох чәтин рискә кедирсән.
Хәјал бә' зән мәни чәксә дә шишә,
Музеј арзусујла башладым ишә.
Бәли, мәнә тәркид дејән дә олду,
Музејә ағзыны әјән дә олду,
Үзүнә чохлу үз кејән дә олду,
Ишијлә өзүнү өјән дә олду,
Сөзүјлә хәтримә дәјән дә олду,
Бәлкә, лап гарамча сөјән дә олду.
Беләләри чәкмир ел-оба дәрди.
Ишдән һалы олду елин бир мәрди,
Кәнчә шәһәриндә сәркимә бахды,
Көврәлиб гәм јашы көзүндән ахды.
Кәлбәчәр јасынын бир или иди,
Бакыда јаныма мүтләг кәл деди.
О мәрд Сиз идиниз әзизим Елдар,
Көрдүм Сизин бөјүк үрәјиниз вар.
Ишиниз ашса да лап башыныздан,
Тапылмаз олса да Сиздә бирчә ан,
Мән Сиздә охудум зәнкин бир үрәк,
Одлар дијарына, дағлара кәрәк.
Музејә верирсиз чох әһәмијјәт,
Она көстәрирсиз, гајғы, әһлијјәт,
Дәриндән дујурсуз пак нијјәтими,
Бах, бунлар артырды гәтијјәтими.
Үмидим чохалды, киришдим ишә,
Халга хидмәт чәтин олур һәмишә.
Лакин бу зәһмәти шәрәф санырам,
Сизләрә күвәниб там инанырам,
Дәјсә дә ики јол охлары даша,
Јени бир музеј дә кәләчәк баша.
Һәркаһ лазым кәлсә гаја да чапын,
Музејин ишинә һәрдән вахт тапын,

Тәк әлдән сәс чыхмаз, тәк нә едәрдим?
Һәмишә галарды гәлбимдә дәрдим.
Музеј Кәлбәчәрә тарих олачаг,
Бу јолла батмајыб ады галачаг.
Бу да адынызла бағланачагдыр,
Дост севиниб, дүшмән дағланачагдыр.
Сизин зәнниниздә, билирәм гәти,
Музејин бөјүкдјр гәдир-гијмәти.
Алгыш белә гәлбә, белә үрәјә,
Јүкүнә дөнүнүз полад дирәјә.
Музејә гојуруг бүнөврә дашы,
Мин секкиз јүз олуб әшја сирдашы.
Бу чынгыллы, дашлы, кәсәкли јолда,
Кәрәк јорулмасын зәка да, гол да.
Музејин үмиди, пәнаһы Елдар,
Бәли, о Сизинлә един ифтихар.
Ширини көрмүшүк, дөзәк ачыја,
Үрәк-дирәк верәк ана-бачыја,
Зор кәлиб мәкирли, азгын дашнаға,
Күн о күн олсун ки, гајыдаг дағa,
Бир дә нә сарсылаг, бир дә нә гачаг,
Орда јарадылан музеји ачаг.
Тарих әшјалары низамла дүзәк,
Тој-бајрам кечириб сындыраг, сүзәк.
Аллаһ, чанынызы саг ејләсин гој,
Үмидәм олачаг о бајрам, о тој.
Он бири август ду, дохсан дөрдү ил,

Дәрин еһтирамла, һөрмәтлә: Шамил.

Бакы, Күндәлик N 2
11/VIII-94, сәһ.126-130

МУЗЕЈ ИШИ

Хејли јазыб поздум, изаһ ејләдим,
Көрүлмәли ишдән тәдбир сөјләдим.
Артыг јени музеј көрүнүр көзә,
Бунлар да чох ағыр отурур бизә.
Бир әшја алмаға јохдур вәсаит,

Кәлмә јазыларвмы олмаса саит.
Елә бир гајаны, дашы чапырам.
Јенә дә музејә әшја тапырам.

Бакы, Күндәлик N 2, 25/VIII-94, сәһ.158

ЕЛДАР ҺӘСӘНОВУН ЈАНЫНДА

Әләвсәтлә кедиб көрдүк Елдары,
Мән ону санырам ел ифтихары,
Музеј шурасынын сәдри сечмишик,
Бу иши чох дүзкүн өлчүб-бичмишик.
Бир һәфтәдән сонра ичлас олачаг,
Тәдбир көрүләчәк, музеј долачаг.

Бакы, Күндәлик N 2, 16/IX-94, сәһ.209

МУЗЕЈ ИШЛӘРИ

Сыфырдан башладым, јараныр музеј,
Чох бөјүк чәфајла тапылыр һәр шеј.
Дөвләт пул вермәјиб бирчә гәпик дә,
Һәлә бизә дәјир јерсиз тәпик дә,
Мин сәккиз јүз әшја һәлә тапмышыг,
Һәм дә һазырлајыб һүнәр јапмышыг.
Итән Кәлбәчәри јарадырыг биз,
Ачындан да ачы дәрд дадырыг биз,
Бу мүгәддәс јолдан дөнән дејиләм,
Елдар, Әләмшаһ вар нијә чәким гәм,
Безмәз ағыр ишдән Сәдиси олан,
Намиг вар - музејин дәрдинә галан,
Рүстәм дә, Рамиз дә киришиб ишә,
Саһиб дә аг кағыз верир һәмишә,
Лачынлы Әдаләт үч хурчун верди,
Бу јолла азалыр музејин дәрди,
Һәлә Улдуз ханым, Әскәров Саһиб,
Һәрәси бир кәбә - музејдир саһиб,
Шәкилләр јарадыр Һачәми киши,

Бу јолла азалыр музејин тәшвиши.
Агдам - Аллаһверди, Лачын - Тариел,
Вар олсун дост-таныш, мин вар олсун ел !

Бакы, Күндәлик N 2, 28/IX-94, сәh.249

МУЗЕЈ ИШЛӘРИ

Әшја дүзәлдирик пулсуз, парасыз,
Сыфырдан башлајыб музеј гуруруг.
Һаны кәлбәчәрли гәлби јарасыз?
Биз дашыг, дајаныб һәлә дуруруг.

Тикмә тикдирирәм сапла гызлара,
Аг үстүндә јазы чыхыр меjдана.
Рәнкләри ал, көј, аг, јашыл, һәм гара,
Белә кәтиририк музеји чана.

Бакы, Күндәлик N 2,
03/X-94, сәh.264

МУЗЕЈ ИШИ

Ән башлыча ишим музеј ишиди,
Пул јохду, музејин бу тәшвишиди,
Әшја дүзәлдирик хәтир-һөрмәтлә,
Кәлбәчәрә олан гәдир-гијмәтлә.

Маарифдә мүдир олдуғум заман,
Бир музеј дүзәлтдим газанды ад-сан.
Маарифдән кетдим талан етдиләр,
Беш мин әшјасыны јалан етдиләр.

Бүнөврәни сәксән икинчи илдә,
Гојдум, мән дөзәнә, дөзмәзди фил дә.
Бир музеј јаратдым, бахдыгча она,
Тәрифи дилләрдә дөндү дастана,

Бахмаға кәлдиләр чох өлкәләрдән,
Дәрин һиссијјата гапылыб һәрдән.
Јаздылар бу чүрә зәнкин бир музеј,
Јер үзүндә јохдур, ичиндә һәр шеј.
Халгын дүшмәнләри вәтәни сатды,
Музеј ағзы бағлы дүшмәнә чатды.

Бакыда сыфырдан ишә башладым,
Јенә дә зәһмәти гәлбән хошладым
Һазырда ичиндә ики мин әлли,
Сөз әшјадан кедир, гој олсун бәлли.

Бакы, Күндәлик N 2
11/X-94, сәһ.280

ИШ ЈЕРИНДӘ

Иш јериндә олдум он алтыјадәк,
Һәлә үрәјимдә галыб чох диләк.
Вәсаитсиз музеј јаратмагдајыг,
Санки чошгун чајда минмишик гајыг.
Гајалара чырпыр сел һәрдән бизи,
Каһ човгун ендирир јәһәрдән бизи,
Чәһд едиб јүз јерә атырам әли,
Бах, бу јолла музеј јараныр, бәли.

Бакы, Күндәлик N 2
13/X-1994, сәһ.284

МУЗЕЈ ИШЛӘРИ

Музеј галмајыбды дәрдсиз, јарасыз,
Дүзәлир Бакыда пулсуз-парасыз,
Вәсаит тапылмыр бир гәләм алаг,
Музејә әшјалар тапырам анчаг,
Тапырам достларын көмәји илә,
Тапырам гәлбимин диләји илә.
Һәләлик музејин үч халысы вар,

Хурчуну алтыдыр, етсин ифтихар.
Бир нечә мис габ да әшјаларыдыр,
Сапла тикмәләр дә инди варыдыр,
Тарихи сәнәтдир фото-шәкилләр,
Вар олсун тахтада јандыран әлләр.

Бакы, Күндәлик N 2
05/X-94, сәһ.343

Дедијимиз кими һазырда Шаһид музејинин 3 минә јахын әшјасы вар. Бу әшјаларын јаранмасы тарихи күндәликләримдә өз әксини тапыб вә тапмагдадыр. Күман едирәм ки, бир аздан сонра дөвләтин имканы јаранчаг вә музејә мадди көмәк көстәрә биләчәкдир.

Фүрсәтдән истифадә едиб хејирхаһ инсанлара, Республикамызын имканы олан вәтәндашларына, ишғалдан әввәл Бакыда вә башга јердә јашајан кәлбәчәрлиләрә мүрачиәт едирәм: - Јаранмагда олан Кәлбәчәр музејинә көмәјинизи әсиркәмәјин, һәр бир әшја, Кәлбәчәрә аид фото, бир сәнәд дә, китаб да музеј үчүн әһәмијјәтлидир. Унутмајаг ки, музеј халгын мадди тарихидир. Бу тарихи јаратмаг һамымызын мүгәддәс борчудур.

Үчүнчү "Шаһид" музејә көмәк едәнләрдән бири олан Әләмшаһ Чәфәровла сөһбәтин тәәссүратындан:

ДЕДИ

Сөјләдим дирилдәк шәһид музеји,
Әләмшаһ бу ишә "афәрин" - деди.
Сөјләди бәхтиндән етмә килеји,
Зәһмәт көһләнинә бир дә мин, - деди.

О, үрәкдән севир јурду, елини
Севир адәтини, севир дилини.
Музејә узадыб көмәк әлини,
Јенә гуруб-јарат, сусма, дин,-деди.

Деди: - һаггын јохдур руһдан дүшмәјә,
Дәрдин зәмисини чалыш бичмәјә.

Өјрәнмисән зәһмәт чәкиб бишмәјә,
Музеј гуруб, Шамил, јаша мин, - деди.

1994.VIII

Иши һәддиндән чох олан Елдар Һәсәновун вә башгаларынын музејә гајғыкешлијн мәнә гол-ганад верирди вә јазырдым:

ЕЈЛӘ ИФТИХАР

Шамил, руһдан дүшмә, ирадәли ол,
Музеји вачиб иш зәнн един Елдар.
Чох чәтин олса да кетдијин бу јол,
Сәфәрдә Әләвсәт, Әләмшаһ да вар.

Үзмә әлләрини сән Колбәчәрдән,
Никбин ол, кен долан гәмдән, кәдәрдән.
Ваһиди, Улдузу кедиб көр һәрдән,
Фыртыналы гышын гој олсун баһар.

Бузовналы Намиг - бир әр оғлу, әр,
Газахлы Рүстәмлә көмәк етдиләр.
Зәһмәтә күвәнсән, јапарсан һүнәр,
Музеј севәнләрлә ејлә ифтихар.

1995. X.

МУЗЕЈЛӘРӘ ГАЈҒЫ АРТЫРЫЛМАЛЫДЫР

Тәәссүфләр олсун ки, һәлә дә бир чохумуз музеј јаратмағы кәрәксиз бир иш һесаб едирик. Һәтта, мәним үзүмә дејирләр ки: - ишин - күчүн гуртарыб, кедиб башга кәлирли бир ишин гулпундан јапыша билмирсән? Нә музеј базлыгдыр.

Нә даным, белә суаллары чавабсыз гојмаға мәчбур олурам. Көрүнүр, музејләрин әһәмијјәти барәдә тәблиғатымыз зәифдир. Музејин халгын мадди тарихи олдуғуну һәлә дә әһалинин кениш тәбәгәләринә чатдыра билмәмишик. Әкәр белә олмасајды, газынты нәтичәсиндә ким бир сахсы парчасы тапсајды ону да музејә тәһвил верәрди.

Кәлин бојнумуза алаг ки, истәнилән зәнкинликдә тарихи әшјалары олан музејләримиз олмадығына көрә биз тарихи

дәринликләрә баш вура билмирик вә Азәрбајҹан тарихинин узаг кечмишини лазымынҹа үзә чыхармагда чәтинлик чәкирик.

Доғрудур, 20-25 илдән бәри өлкәмиздә музејләр јарадылмасына диггәт хејли артырылмышдыр. Әлбәттә, бу севиндиричи һалдыр. Әфсуслар олсун ки, бир нечә зәнкин музејимиз ермәни ҹәлладларынын әлинә кечди. Е'тираф етмәлијик ки, һәлә дә рајонларымызын чохунда музеј ишинә дырнагарасы бахылыр, онлара јарарлы бина ајрылмыр вә ја тикилмир. Әшја топланмасында музејләрә лазыми көмәкдарлыг көстәрилмир. Белә хошакәлмәз һаллара сон гојмағын вахты чохдан чатмышдыр.

Әһалидә музеј әһәмијјәтли әшјалар чохдур. Онларын музејдә сахланмасы үчүн тәхирәсалынмаз тәдбирләр мүәјјән едиб һәјата кечирмәк ваҹибдир. Газынтылар нәтиҹәсиндә тарихи дәјәри бөјүк олан әшјалар мејдана чыхыр вә тәләф едилир. "Гызылахтаранлар" абидәләримизә амансыз диван тутурлар. Газынты илләри планлы гајдада вә нәзарәт алтында апарылмыр. Абидәләрин горунмасы иши јарытмаз тәшкил олунмушдур. Белә јолверилмәз нөгсанлардан чох данышмаг олар. Лакин чох данышмагдан исә чох иш көрмәк лазымдыр. Музејләрә олан сојуг мүнасибәтләри көкүндән дәјишдирмәк, музеј ишини үмумихалг ишинә чевирмәк ваҹибдән дә ваҹибдир. Аталар демишкән "зијанлығын јарысындан да гајытмаг һүнәрдир". Әкәр халгымызын тарихи гајғысына галмаг истәјириксә, кәрәк һамымыз музејләрин ишинә көмәк едәк. Инанырыг ки, нәһајәт, музејләрә гајғы биринҹи дәрәҹәли вәзифәләр сәвијјәсинә галдырылаҹагдыр.

КИТАБЫН ИЧИНДӘКИЛӘР

Көзәллик вә һикмәт дијары	3
Шәһид музеј	5
Биринчи салон	6
Дәрдләрин мәлһәмләри	7
Тәбиәтин музејидир Кәлбәчәр	13
Икинчи салон	14
Үчүнчү салон	16
Дөрдүнчү салон	17
Бешинчи салон	18
1986-чы илин 10 јанварынадәк сағ олуб 100 илдән чох јашајыб сонра вәфат едәнләрдән бир груп	24
01 јанвар 1991-чи ил тарихә олан мә'лумата көрә 100 ил вә даһа чох өмүр сүрүб сағ олан узун өмүрлүләр	25
50 ил вә даһа чох бир јердә јашајан әр-арвадлар	28
Алтынчы салон	29
Једдинчи салон	37
Сәккизинчи вә доггузунчу салонлар	38
Рә'јләр	39
Шаһид музеј	55
Дирилдим көрәк	56
Сыфырдан башланан музеј	57
Кәләчәк музеј үчүн	58
Белә кечирдик вахты	58
Сәккиз тикмә	58
Намиг Шыхәлијевин музејә һәдијјәси	59
Иш јериндә	60
Иш күнү олмаса да	60
Иш јериндә	60
Иш јериндә	61
Халидин һәдијјәләри	61
Сыфырдан музеј	61
Чох һөрмәтли...инсанлардан хаһишим	62
Музејдә	63
Әзиз вә һөрмәтли Һәсәнов Елдар	63
Музеј иши	65
Елдар Һәсәновун јанында	66
Музеј ишләри	66
Музеј ишләри	67
Музеј иши	67
Иш јериндә	68
Музеј ишләри	68
Деди	69
Ејлә ифтихар	70
Музејләрә гајғы лазымдыр	70

Enstîtuya Kurdî ya Qefqasyayê

Web:
https://www.ensiklopediyakurdi.com/

Tel.:
+7 918 073 48 79